ISSN 1303-5290
E-ISSN 2667-7768

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Ankara University Institute of Turkish Revolution History

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Güz / Autumn 2021

Sayı / Issue 69

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Ankara University
Institute of Turkish Revolution History

E-ISSN: 2667-7768
ISSN: 1303-5290

Güz / Autumn 2021 **Sayı / Issue: 69**

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından Bahar (Mayıs) ve Güz (Kasım) dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayımlanan uluslararası, hakemli, bilimsel bir dergidir. Yaygın süreli bir yayındır. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.

Dergi, TR-Dizin (ULAKBİM), EBSCO Historical Abstracts with Full Text, ERIH PLUS ve SOBIAD Sosyal Bilimler Atıf Dizini tarafından dizinlenmektedir. Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar yazara iade edilmez. Yayımlanan yazılardaki bilimsel içerik ve fikirler yazarlara aittir. Dergiye gönderilen yazılar, iThenticate İntihal Programı ile denetlenir.

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

The Journal of Atatürk Yolu is an international, peer-reviewed and scholarly journal, published biannually (Spring/May and Autumn/November) by the Institute of Turkish Revolution History, Ankara University. The publication language of the journal is Turkish and English.

The journal is indexed by TR-Index (ULAKBIM), EBSCO Historical Abstracts with Full Text, ERIH PLUS and SOBIAD. The manuscripts and pictures sent to the journal can not be given back. The scientific content and ideas within an article belong to its author. Manuscripts sent to the journal are checked by iThenticate programme against plagiarism.

Teknik Sekreter/Technical Secretary: Sevinç AKTAŞ
Mizanpaj/Layout: Ankara Üniversitesi Basımevi
Yönetim Yeri/Place of Administration: Ankara Üniversitesi
Yazışma Adresi/Correspondence Address: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Gümüşdere Yerleşkesi, Gümüşdere Mah. Yavuz Sultan Selim Bulvarı No: 8/6 Keçiören Ankara
E-Posta/E-Mail: ataturkyolu@ankara.edu.tr
Telefon/Phone: 0 312 316 27 23
Belgegeçer/Fax: 0 312 316 91 31

ATATÜRK YOLU DERGİSİ (AYOD) / JOURNAL OF ATATÜRK YOLU (JOAY)
GÜZ/AUTUMN 2021 SAYI/ISSUE: 69

SAHİBİ ve GENEL YAYIN YÖNETMENİ/ OWNER AND EXECUTIVE EDITOR
Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına
Temuçin Faik ERTAN

EDİTÖRLER/EDITORS
Çiğdem KILIÇOĞLU CİHANGİR (Ankara Üniversitesi)
Kadri UNAT (Ankara Üniversitesi)

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ/TURKISH LANGUAGE EDITOR
Meryem ORAKÇI (Ankara Üniversitesi)

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ/ENGLISH LANGUAGE EDITOR
Bahar İZMİR (Ankara Üniversitesi)

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD
Tülay ALİM BARAN (Yeditepe Üniversitesi)
Necdet AYSAL (Ankara Üniversitesi)
Recep BOZTEMUR (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Sedef BULUT (Ankara Üniversitesi)
Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Ahmet Şamil GÜRER (Ankara Üniversitesi)
Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
Çiğdem KILIÇOĞLU CİHANGİR (Ankara Üniversitesi)
Zafer KOYLU (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Ayten SEZER ARIĞ (Hacettepe Üniversitesi)
Çağla Derya TAĞMAT (Ankara Üniversitesi)
Esma TORUN ÇELİK (Kocaeli Üniversitesi)
Kadri UNAT (Ankara Üniversitesi)
Hakan UZUN (Ankara Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD
Roza ABDYKULOVA (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan)
Osman AKANDERE (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Sevinç ALİYEVA (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan)
Süleyman BEYOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Nihada DELIBEGOVIC DZANIC (Tuzla Üniversitesi, Bosna-Hersek)
Cezmi ERASLAN (İstanbul Üniversitesi)
Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Süleyman İNAN (Pamukkale Üniversitesi)
Nejla GÜNAY (Gazi Üniversitesi)
Barış METİN (Uşak Üniversitesi)
Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Olcay ÖZKAYA DUMAN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Musa QASIMLI (Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan)
Esra SARIKOYUNCU DEĞERLİ (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Serdar SARISIR (Ankara Üniversitesi)
Haluk SELVİ (Sakarya Üniversitesi)
Recep ŞKRIYEL (Novi Pazar Devlet Üniversitesi, Sırbistan)
Taşansu TÜRKER (Ankara Üniversitesi)
Rafal WITKOWSKI (Adam Mickiewicz Üniversitesi, Polonya)
Mustafa YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN POLİTİKASI

Amaç ve Kapsamı

1988'den bu yana, yılda iki sayı olarak yayımlanan Atatürk Yolu Dergisi (AYOD), Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin toplumsal, kültürel, siyasal ve iktisadi alanlarında yapılmış özgün tarih araştırmalarını, başta akademik çevreler olmak üzere topluma ulaştırmayı amaçlar. Dergide, arşiv çalışmalarına, Cumhuriyet tarihi yazımına yeni yorumlar kazandırabilecek incelemelere, alana teorik ve metodolojik katkı sunabilecek eleştirel analizlere, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk modernleşmesine dair araştırmalara, alanla ilgili kitap tanıtımlarına ve makale çevirilerine yer verilir.

Etik İlkeler

1- Atatürk Yolu Dergisi, etik ilke ve değerlere ilişkin COPE (Committee of Publication Ethics) tarafından belirlenen ölçütleri ve YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirlenen esasları dikkate alır.

2- Etik kurul izni gerektiren araştırmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

3- Dergiye gönderilen, ancak değerlendirme sürecinde araştırma ve yayın etiği kurallarına aykırı oldukları tespit edilen yazılar reddedilir. Söz konusu aykırılık, yayın süreci tamamlandıktan sonra tespit edilirse yazı yayından kaldırılır.

4- Tezden üretilen makaleler, çift yazarlı (danışman-öğrenci) değilse, tez danışmanından feragat yazısı alınmış olmalıdır.

5- Yazarların Sorumluluğu: Yazar, dergiye gönderdiği yazının, derginin benimsediği etik kurallara, yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olup olmadığını kontrol ve taahhüt eder.

6- Hakemlerin Sorumluluğu: Hakem, kendisine gönderilen yazıyı COPE tarafından belirlenen esasları dikkate alarak değerlendirir ve yazıyla ilgili görüşlerini içeren raporu, tanınan süre içerisinde editör kuruluna iletir.

7- Editörlerin Sorumluluğu: Editör;

- din, dil, ırk, cinsiyet, milliyet, kıdem veya kurumsal ilişki gözetmeksizin dergiye gönderilen yazıların değerlendirme sürecini tarafsız bir şekilde yürütür,
- hakem değerlendirme sürecini gizli tutarak üçüncü kişilerle paylaşmaz,
- değerlendirme sürecinin etik standartlara uygunluğu açısından COPE rehberini dikkate alır,
- değerlendirme sürecinin öngörülen sürede tamamlanması için gerekli işbirliği ve eşgüdümü sağlar,
- Yayın Kurulu ile değerlendirme ve yayın süreçleriyle ilgili bilgi paylaşımını COPE standartları çerçevesinde uygular,
- dergiye yayımlanmak üzere gönderilen veya önceki sayılarda yayımlanmış olan bir yazıya ilişkin mükerrer yayın, dilimleme, intihal, uydurma veri, çıkar çatışması ve haksız yazarlık şüphesi oluştuğunda, COPE tarafından belirlenen standartlara riayet eder.

Yayın İlkeleri

1- Atatürk Yolu Dergisi (AYOD), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü tarafından elektronik ortamda yılda iki kez (Bahar ve Güz) yayınlanır.

2- AYOD, açık erişim politikasını benimser.

3- Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Diğer dillerde yazılan ve dergiye gönderilen yazılar, Yayın Kurulu'nun onayı ile değerlendirmeye alınır.

4- Dergiye yazı gönderen yazarlardan herhangi bir ücret talep edilmez ve yazarlara telif ücreti ödenmez.

5- Yazarların dergiye yazı göndermeleri, AYOD'un yayın ilkelerini kabul ettikleri anlamına gelir.

6- Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar bilimsel araştırma kriterlerine ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmalıdır. Yazılar kabul edildiği andan itibaren, tüm yayın haklarına AYOD sahiptir.

7- Dergiye gönderilen yazılar, yazım kurallarına uygun olmaları koşuluyla değerlendirmeye alınır. Yazıların değerlendirilme süresi ortalama üç aydır. Yazılar, iThenticate İntihal Programı ile denetlendikten sonra Yayın Kurulu tarafından değerlendirilerek hakemlere gönderilir ve hakemlerden gelecek raporlar doğrultusunda yazıların basılmasına/düzeltme istenmesine/geri çevrilmesine karar verilir.

8- Değerlendirme süreci olumlu sonuçlanan Türkçe makaleler için genişletilmiş İngilizce özet (extended abstract) talep edilir.

9- Değerlendirme süreci olumlu sonuçlanan yazılar, Yayın Kurulu'nun en az sekiz üyesinin kabulüyle yayımlanır.

PUBLICATION POLICY

Aim and Scope

Being published biannually since 1988, the Journal of Atatürk Yolu aims to convey original historical researches on social, cultural, political and economic fields of Turkey during the National War of Independence and the Republic Period, to the society, especially to the academic circles. The journal includes archival studies, researches which can bring new interpretations to the Modern Turkish historiography, critical analyzes that can contribute theoretically and methodologically to the field, studies on Turkish modernization process from the Ottoman Empire to the Republic Period, book reviews and article translations on the field

Ethical Principles

1- Regarding ethical principles values, the Journal of Atatürk Yolu takes into account the criteria determined by the COPE (Committee of Publication Ethics) and the principles determined in the YÖK (Council of Higher Education) Scientific Research and Publication Ethics Directive.

2- For researches requiring ethics committee permit, approval of ethics committee is obligatory. This approval should be stated and documented in the article.

3- Manuscripts sent to the journal, yet detected as against the rules of research and publication ethics during the evaluation process will be rejected. If any contradiction is found out after the publication process, the article will be removed from the publication.

4- If the manuscript derived from a thesis is not two-authored (supervisor-student), a statement of renounce must be received from the thesis supervisor.

5- Authors' Responsibility: The author ensures that the manuscript submitted to the journal is in accordance with the ethical rules, publication principles and writing rules adopted by the journal.

6- Referees' Responsibility: The referee evaluates the manuscript by taking into account the principles determined by COPE and submits the report containing his/her opinions about the manuscript to the editorial board within the given time.

7- Editors' Responsibility: Editor;

- conducts the evaluation process of manuscripts submitted to the journal in a fair manner without any regard to religion, language, race, gender, nationality, seniority or institutional relationship,
- does not share the referee evaluation process with third parties by keeping it confidential,
- takes into account the COPE guidelines in terms of compliance of the evaluation process with ethical standards,
- provides the necessary cooperation and coordination to complete the evaluation process within the given time,
- applies the sharing of information with the Editorial Board regarding the evaluation and publication processes within the framework of COPE guidelines,
- complies with the standards set by COPE when duplicate publication, slicing, plagiarism, fictitious data, conflict of interest and suspicion of unfair authorship arise regarding a manuscript submitted to the journal for publication or published in previous issues.

Publication Principles

1- The Journal of Atatürk Yolu (JOAY) is published biannually in Spring (May) and Autumn (November) by Ankara University, Institute of Turkish Revolution History.

2- The JOAY adopts the open access policy.

3- The language of the journal is Turkish and English. Manuscripts written in other languages and sent to the journal are evaluated with the approval of the Editorial Board.

4- No payment is requested from the authors who submit manuscripts to the journal and no royalties are paid to the authors.

5- If the authors submit their manuscripts to the journal, it means that they accept the JOAY's publication principles.

6- Manuscripts submitted to the journal must not have been published elsewhere or sent elsewhere for publication. Manuscripts should be prepared in accordance with scientific research criteria and publication ethics. The JOAY owns all publication rights from the moment the manuscripts are accepted.

7- Manuscripts sent to the journal are evaluated on condition that they comply with the spelling rules. The evaluation period of the manuscripts is three months on average. After the manuscripts are checked with the iThenticate Plagiarism Program, they are evaluated by the Editorial Board and sent to the referees, and in line with the reports from the referees, it is decided to print / request / reject the manuscripts.

8- An extended abstract in English is requested for articles in Turkish after evaluation process is approved.

9- After approval process, the manuscripts are published with the acceptance of at least eight members of the Editorial Board.

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Bayram AKÇA (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet ALTINTAŞ (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep BOZTEMUR (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki ÇEVİK (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Yasemin DOĞANER (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Akif ERDOĞRU (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail GÜVEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaduman HALICI (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Necdet HAYTA (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KAYA (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ulvi KESER (Girne Amerikan Üniversitesi, KKTC)
Prof. Dr. Bekir KOÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tahir KODAL (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Zafer KOYLU (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Barış METİN (Uşak Üniversitesi)
Prof. Dr. Kenan OLGUN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Cenk REYHAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Serdar SARISIR (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Haluk SELVİ (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Serap TAŞDEMİR (Amasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Melih TINAL (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Doç. Dr. Ümüt AKAGÜNDÜZ (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Ramazan ALABAŞ (Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Necdet AYSAL (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Resul BABAOĞLU (Siirt Üniversitesi)
Doç. Dr. Çağatay BENHÜR (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdem ÇANAK (Çukurova Üniversitesi)
Doç. Dr. Nurten ÇETİN (Trakya Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan DUMAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Saime Selenga GÖKGÖZ (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet Şamil GÜRER (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatice GÜZEL MUMYAKMAZ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Umut KARABULUT (Pamukkale Üniversitesi)
Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET (Trakya Üniversitesi)
Doç. Dr. Evren KÜÇÜK (Kastamonu Üniversitesi)
Doç. Dr. Olcay ÖZKAYA (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Cahide SINMAZ SÖNMEZ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Güneş ŞAHİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Doç. Dr. Cengiz ŞAVKILI (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Doç. Dr. Çağla Derya TAĞMAT (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Christos TEAZİS (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Hülya TOKER (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Esma TORUN ÇELİK (Kocaeli Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih TUĞLUOĞLU (Aksaray Üniversitesi)
Doç. Dr. İdris YÜCEL (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Serhan YÜCEL (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ERDEM (Ankara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Müslime GÜNEŞ (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Dr. Meryem ORAKÇI (Ankara Üniversitesi)
Öğr. Gör. Mustafa TOKER (Ankara Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Ümüt AKAGÜNDÜZ – Ahmet NİZAMOĞLU

OSMANLI DEVLETİ'NDE ORMANCILIK EĞİTİMİNİN DEĞİŞEN BOYUTLARI VE ORMAN AMELİYAT MEKTEPLERİ
Changing Dimensions of Forestry Education in the Ottoman Empire and Forest Surgery Schools

1

Osman AKANDERE – Seher ESEN

KÖY ENSTİTÜLERİNDE İŞ VE ÜRETİM ODAKLI EĞİTİM, KÜME ÇALIŞMALARI VE İMECE
Work and Production-Oriented Education, Group Work and Collective Work in Village Institutes

25

Ömer Faruk AKAR

İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE YUNANİSTAN'IN EGE POLİTİKASI
Greece's Aegean Policy During Interwar Period

50

Ünsal BAŞAK

YUNANİSTAN'DA 1843 MALİ İFLASI VE YUNAN ORDUSU'NUN ANAYASA İLANI İÇİN AYAKLANMASI
The Bankruptcy of 1843 in Greece and the Revolution of the Greek Army for the Declaration of the Constitution

64

Seda BAYINDIR ULUSKAN

CUMHURBAŞKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN İLK İSTANBUL GEZİSİ VE DOLMABAHÇE ÇAY ZİYAFETİ (2-7 MART 1939)
President İsmet İnönü's First İstanbul Visit and Dolmabahçe Tea Banquet (2-7 March 1939)

80

Şarika BERBER

TARİH BİLİMİNDEN SİYASET BİLİMİNE BİR KÖPRÜ KURMA ÇABASI: TARİH BİLİMİ VE SİYASET BİLİMİ "BİR"LİKTELİĞİ TEORİSİ
The Effort to Build a Bridge from Historical Science to Political Science: The Theory of "Unity" Between Historical Science and Political Science

105

Bengül BOLAT – Ratip AYAZ

SÖMÜRGECİLİĞİN TARİHSEL SEYRİ VE XIX. YÜZYILDA İNGİLİZ SÖMÜRGECİLİĞİNİN KODLARI
The Historical Course of Colonialism and the Codes of British Colonialism in 19th Century

115

Okan CEYLAN

GELENEĞİN YENİDEN HATIRLANMASI: TÜRKİYE'DE KETENİN TOPLUMSAL TARİHİ
The Re-Remembering of Tradition: A Social History of Linen in Turkey

140

Seda ÇALIŞIR HOVARDAOĞLU – Ozan HOVARDAOĞLU

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE DEMİRYOLU GÜZERGÂHINDAKİ KIRSAL YERLEŞMELER: KAYSERİ VİLAYETİ İSTASYON YERLEŞMELERİ
Rural Settlements on the Railroad Network in the Early Republican Period: Station Settlements of Kayseri Province

160

Yusuf Turan ÇETİNER

YÜZYIL ÖNCE: "BÜYÜK GÜÇ" KURGULARI VE 1921 KAHİRE KONFERANSI
One Hundred Years Ago: 1921 Cairo Conference and the Designs of "Great Powers"

181

Anıl DİNCEL

GİRESUN MİLLETVEKİLİ HAKKI TARIK US'UN HAYATI İLE EĞİTİM VE HUKUK ÜZERİNE TBMM'DEKİ KONUŞMALARI
The Life of Hakkı Tarık Us, Giresun Deputy, and His Speeches on Education and Law in the Sessions of Turkish Grand National Assembly

199

Celaleddin ERDOĞAN

ADANA HALKEVİ KÖYCÜLÜK ŞUBESİ VE FAALİYETLERİ
Ruralism Branch in Adana Community Center and its Activities

224

Özden Senem EROL

TEK PARTİLİ DÖNEMİN ÖRGÜN EĞİTİM KURUMLARI: KENT VE KÖY UYGULAMALARIYLA KOCAELİ ÖRNEĞİ
Formal Education Institutions of the Single Party Period: Kocaeli Case with Urban-Rural Practices

242

Derya GENÇ ACAR

ATATÜRK VE SİNEMA: TÜRK SİNEMASINDA ATATÜRK FİLMLERİ
Atatürk and Cinema: Atatürk Movies in Turkish Cinema

285

Günseli GÜMÜŞEL

TURKISH TYPE OF LUTHERANISM AND TURKISH NATIONALISM
Türk Tipi Lüthercilik ve Türk Milliyetçiliği

310

Turgut İLERİ

LOZAN KONFERANSI ÖNCESİNDE TBMM'NİN ANKARA DIŞINA TAŞINMASINA İLİŞKİN MECLİS'TE YAPILAN TARTIŞMALAR
The Discussions in the Turkish Grand National Assembly About Moving it Outside Ankara Before the Lausanne Conference

328

Elifnur KILIÇ – Erol KALKAN

1950-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE SOL İDEOLOJİNİN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ
Securitization of the Left Ideology and Movements in Turkey Between 1950 and 1960

343

Meryem ORAKÇI

TÜRK SİYASETİNDE SIRA DIŞI BİR DENEME: GÜDEN PARTİSİ
An Exceptional Trial in Turkısh Politics: Güden Party

360

Haluk ÖLÇEKÇİ

EGEMENLİK VE BAĞIMSIZLIK BAĞLAMINDA MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDAKİ KARİKATÜRLER ÜZERİNE BİR İNCELEME
A Review on the Cartoons of the National Struggle Period and the First Years of the Republic in the Context of Sovereignty and Independence

374

Kenan ÖZKAN

AMERİKAN BASINI VE TÜRKİYE'DE GÖREV YAPAN AMERİKALI DİPLOMATLARIN GÖZÜYLE "YENİ TÜRKİYE"NİN OLUŞUMUNDA ATATÜRK'ÜN ROLÜ
Atatürk's Role in the Formation of the "New Turkey" from the View of the American Press and the American Diplomats Working in Turkey

396

Olcay ÖZKAYA

A VAGUE ISSUE OF EXISTENCE: THE CASE OF TURKEY ON WOMEN'S RIGHT TO VOTE AND BE ELECTED (1930-1960)
Müphem Bir Varoluş Meselesi: Kadının Oy Hakkı, Seçme ve Seçilebilmesi Üzerine Türkiye Örneği (1930-1960)

430

Serkan TUNA

TEPEBAŞI BAHÇESİ'NİN İSTANBUL ŞEHREMANETİNE DEVRİ MESELESİ
The Issue of the Transfer of the Tepebaşı Garden to the Municipality of İstanbul

456

Miray VURMAY GÜZEL

EISENHOWER DOKTRİNİNİN DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ
Effects of Eisenhower Doctrine on Turkish Foreign Policy During the Democrat Party Era

471

Transkripsiyon / Transcription

Zeynel LEVENT

İKİNCİ ŞU'BENİN VEZÂ'İF, TAKSÎMAT VE MUÂMELÂTI HAKKINDA TA'LÎMÂT
The Order Concerning the Duties, Divisions and Operations of the Second Branch

495

ATATÜRK YOLU DERGİSİ
JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 69 (2021): 1-24
Geliş/Received: 25.06.2021
Kabul/Accepted: 08.11.2021
DOI: 10.46955/ankuayd.1028272

(Araştırma Makalesi/Research Article)

OSMANLI DEVLETİ'NDE ORMANCILIK EĞİTİMİNİN DEĞİŞEN BOYUTLARI VE ORMAN AMELİYAT MEKTEPLERİ

CHANGING DIMENSIONS OF FORESTRY EDUCATION IN THE OTTOMAN EMPIRE AND FOREST SURGERY SCHOOLS

ÜMÜT AKAGÜNDÜZ*

AHMET NİZAMOĞLU**

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Osmanlı Devleti'nde ormancılık eğitiminin değişen boyutlarını "Orman Ameliyat Mektepleri"nin gelişim seyrinden hareketle açığa çıkartabilmektir. Modernleşme sürecinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin her alanında yaşanan dönüşüm mesleki ve teknik eğitim politikalarına da yansımıştır. Ziraat başta olmak üzere üretim kapasitesini arttırmaya yönelik atılan adımların yarattığı yetişmiş insan potansiyeli eksikliği orman politikaları için de geçerli olmuştur. 1858 tarihli Arazi Kanunnamesinin ormanlar konusundaki yetersizliği 1870'te yürürlüğe giren Orman Nizamnamesi'ne kapı aralamıştır. Orman ve ormancılığa yaklaşımın değişen boyutları doğal olarak ormancılık eğitimini de gündeme taşımıştır. Louis Tassy, Alexandre Stheme, Charles Simon, Hermann Veith, Hoca Ali Rıza Efendi, Dr. Bauer gibi isimlerin çabaları, 1857-1920 yılları arasında ormancılık eğitimine yön vermiştir. II. Meşrutiyet yıllarına yansıyan uygulamalı eğitim tartışmaları ormancılık eğitimini de kapsamıştır. Bu çerçevede 1915-1920 yılları arasında Hendek, Islahiye, Adapazarı ve Beykoz'da "Orman Ameliyat Mektepleri" açılmıştır. Tarama modeli ile doküman analizi kullanılarak gerçekleştirilen bu makalede arşiv belgelerinden, süreli yayınlardan, zabıt ceridelerden ve literatür taraması gerçekleştirildikten sonra tespit edilen eserlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, Çevre, Orman, Osmanlı Devleti, Uygulamalı Eğitim.

ABSTRACT

The aim of this research is to reveal the changing dimensions of forestry education in the Ottoman Empire based on the course of "Forest Surgery Schools." The transformation in all areas of educational activities during the modernization process has also been reflected in the policies of vocational and technical education. The lack of skilled labor potential created by the steps taken to increase production capacity, especially in agriculture, has also manifested itself in forest policies. The inadequacy of the Land Law of 1858 on forests opened the path to the Forest Regulation, which came into force in 1870. The changing dimensions of the perception towards forests and forestry have naturally brought forestry education to the agenda. Efforts of names such as Louis Tassy, Alexandre Stheme, Charles Simon, Hermann Veith, Hoca Ali Rıza Efendi, Dr Bauer, paved the way for forestry education between 1857-1920. Discussions on applied education reflected in the Second Constitutional Era also covered forestry education as well. In this context, "Forest Surgery Schools" were opened in Hendek, Islahiye, Adapazarı and Beykoz between 1915-1920. Archival documents, periodicals, parliamentary minutes and works determined in literature review were used in this article which was conducted by using scanning model and document analysis.

Keywords: Second Constitutional Era, Environment, Forest, Ottoman Empire, Applied Education.

* Doç. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, umutakagunduz1@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1785-1122.
** Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ahmet.nizamoglu@outlook.com, ORCID: 0000-0002-2792-3230.

Extended Abstract

The purpose of the study is to examine the modernisation of forest policy in the Ottoman Empire and to highlight the applied-practical aspects of forestry education during the Second Constitutional Period.

This is a qualitative study that examines a part of the Ottoman-specific transformations of education history in the context of modernization. In qualitative studies which focus on human behavior whose assessments and observations are uncertain, analysis and descriptions are employed in the evaluation of events and situations. Definitions and descriptions that clarify the development of the paper were gathered from literature reviews, archival records, journals, and periodical publications in this context. The data classified after the documents and literature review were examined by document analysis used in the evaluation of documents containing. The model used while performing the analysis and classification is the scanning model that clarifies the individual, object, event, and facts in their original circumstances without making any changes. This research, which makes use of document analysis with the scanning model, embodies the development of forestry education and collective forest consciousness based on the literature, journals, archival records, and periodical publications about forest education.

Forests, which are considered a natural treasure, came to the fore with the enactment of the Tanzimat Edict. The Forest School, the Ottoman Empire's first educational institution in the field of forestry, opened in 1857 as a product of the efforts of French forest engineers. At that point in time, it is possible to say that forestry education was more of a course. The shift that began with the publishing of the Forest Regulation in 1870 resulted in a new approach to the state's forest policies. Following the regulation, forestry education was also structured, and the Forestry School was established. In this regard, after the regulation, forestry education was organized and institutionalized at the Foresty School. Institutionalized by the efforts of French forest engineers, the Foresty School was restructured as a result of the return of these experts to their countries. With the opening of the Forestry and Mining School (1880), there was an instability in forestry education for a while, as forestry education came out of an independent structure. As a result of the closure of this school in 1893 on the grounds that it could not meet the needs of the day, it was decided to transfer forestry education to Halkalı Agricultural Academy until the problems were resolved with the belief that agriculture and forestry education can support each other. Although this school functioned as the Agricultural and Sylvicultural Academy between 1903 and 1910, only 45 of the 143 students who graduated in this period were transferred to forestry.

The declaration of the Second Constitutional Monarchy has re-raised the issue of an independent forest school. With the efforts of Hoca Ali Rıza Efendi, Orman Mekteb-i Alisi (Sylvicultural Academy) was established in 1910. Although the educational activities of the Sylvicultural Academy were interrupted from time to time due to the Balkan Wars and the First World War, 91 students graduated between 1911 and 1917. In the Second Constitutional Period, it was decided to open Foresty Practice Schools in order to diversify forestry education. The aim of these schools is to teach intermediate technical staff to carry out all types of afforestation operations in forest regions. Despite the fact that the concept of Foresty Practice Schools was initially proposed in 1911, the first surgery school started in 1915. Due to the wartime conditions, the process that began with the establishment of the Hendek Foresty Practice School in 1915 showed a painful development. The Islahiye Foresty Practice School, which started in 1917, was also in a similar circumstance. The Beykoz Foresty Practice School began operations in 1919, with the involvement of students from both closed schools. Despite these short-term and challenging educational activities, The Forest Practice Schools have collected a high-performing workforce. During the period until the abolition of the Foresty Practice Schools in 1920, 87 people graduated and some of them continued their education at the Orman Mekteb-i Alisi (Sylvicultural Academy).

From the first years of the Tanzimat Period, new types of vocational and technical educational institutions that have been embodied have shown significant development. For the Ottoman Empire, forests, which were described as a natural treasure, were a very important resource. In accordance with the forest policies developed for the purpose of using this resource correctly, forestry education came to the fore and a Forest School was opened in this regard. In accordance with the forest policies developed for the purpose of using this resource correctly, forestry education was raised and a Forest School was opened in this direction. The opening of the Orman Mekteb-i Alisi (Sylvicultural Academy) in the Second Constitutional Period brought the institutionalization of forestry education to a higher level. Foresty Practice Schools, on the other hand, were a crucial stage in the practical efforts of vocational-technical education institutions established during the Ottoman

Empire's last era. In an environment where World War I had just begun, when there was a lack of budget and a forestry high school was already providing services, the transition of the state to applied forestry education is one of the original steps in the history of education.

Giriş

Çevresel sorunların artan kaotik etkileri, insan-doğa ilişkisinin seyrine yönelik yeni tanımlamalar ve bakış açıları getirmektedir. Günden güne artan sıcaklıklar, bitmeyen orman yangınları, kirlenen denizler ve yok olan türler insanın doğa karşısındaki zaferini sorgulatırken artan çevre bilinci bakış açılarını ve yaklaşımları yenilemektedir. Kırsalın, sanayileşmenin etkileriyle kentleşmesi hiç olmadığı kadar insan-doğa iletişimini mekanikleştirmektedir. Bu mekanikleşmenin kesintisiz sürekliliği ise çözüm odaklı fikirleri yaygınlaştırmaktadır. Canlıların tamamı aynı ekosistem üzerinde varlıklarını sürdürseler de insan merkezli tanımlanmışlardır.[1] Aslında çevreyi insana göre anlamlandıran, insan dışındaki varlıkların içselliğini kabul etmeyen, insanı evrende var olan her şeyden üstün gören "antroposentrik" bakış açısından daha farklı bakış açılarına odaklanılmalıdır.[2] Bugün bu bakış açısı çevresel sorunların gölgesinde şiddetli eleştirilere uğramaktadır. İnsanın diğer canlılardan üstün olmadığını savunan "biosentrik" anlayış ise çevreye ve doğaya karşı ahlaki sorumlulukları bulunan insana işaret etmektedir. Cansız varlıkları göz ardı ettiğinden biosentrik bakış açısını eleştiren "ekosentrik" anlayış ise ekosistemin her bileşenini sürdürülebilir çevreyle bütünleştirmektedir.[3] Çevreye ve doğaya yaklaşımda yaşanan bu dönüşüm, tarih disiplinine de yansımıştır. 1970'lerden beridir gündemde olan çevresel tarihin, siyasi tarihin gölgesi nedeniyle Türkiye'de yeterince tartışıldığı söylenemez. Çevre, iklim, afet, orman, doğa gibi kavramlardan hareketle belirleyici çalışmalar yapan araştırmacılar olmakla beraber kurumsallaşmış bir çevresel tarih bilincinin eksikliği aşikârdır. Hâlbuki çevre ve doğayı kurtarabilmenin yöntemlerinden bir tanesi, geçmişe insan merkezli değil doğa merkezli bakabilmektir. Yani tarihçi insana ait bütün toplumsal, kültürel ve siyasal yapılanmaların doğa ile bağlantılı olduğunu bilerek işe başlamalıdır. İnsan-doğa-çevre ilişkisi insanlık tarihi ile iç içedir.[4] Ağaçlar ve ormanlar ise insanlığın sürdürülebilirliğinin başat kaynaklarıdır.[5] Diğer pek çok toplum gibi ormana yönelik kanaatler geliştiren Türkler, Anadolu'ya geldikten sonra buradaki birikimle bütünleşen bir orman algısı kazanmışlardır. Eski Türkçede orman için "yış", "tayga", "koru", "bük" gibi kelimeler kullanılırken "kutlu yış" düşüncesi devletin bekasıyla iç içe geçmiştir.[6] Ağaca, ormana, doğaya değer veren Türkler çevrelerindeki bütün ağaçları kutsallaştırmamışlardır. Örneğin kayın, çam, kavak, ardıç, çınar, sedir, selvi, meşe, emen, dut ve söğüt gibi görkemli ağaçların yanında meyve ağaçları geri planda kalmıştır.[7] Ağacı ve ormanı kutsallaştıran bu zihni tasarım İslamiyet'in kabulü sonrasına da yansımıştır.[8]

Belli bir hukuki statüyle ormanları bütünleştiren Osmanlı Devleti ise yayıldığı bölgelerin bugüne ulaşan ya da ulaşmayan ormanlarının kaderini tayin etmiştir. Klasik Dönem ormanları, yer aldıkları araziye göre "Mülk orman", "Vakıf orman" ve "Miri orman" olarak üç ana başlıkta toplanmıştır. Orman, koru, bahçe ve ağaçlık bölgeler dört şekilde mülk haline gelmekteydi: Fetih sırasında yararlılıkları görülen gazilere temlikler verilmesi, tarıma elverişsiz arazileri ağaçlandıranlara ağaçlandırdıkları toprağın devredilmesi, ağaçlandırılan tarım arazisinin bahçe veya ormanlık alan haline getirilmesi, tarım ve metruk arazi dışında kendiliğinden yetişen "hüda-yi nabit" ağaçların çaba harcayanlara devredilmesi.[9] Ayrıca, hukuki olanaklardan hareketle vakfın gelir kalemine dâhil olan ağaçlık arazilerin ve bahçelerin genişletilmesi de amaçlanmıştır.[10] Mülk ve vakıf ormanda tasarruf sahibi

---

1 Clive Ponting, *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü,* Çev. Ayşe Başcı, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2008, 14.

2 Belkıs Birden, "Çevre Etiğinde Bireyin Ahlaki Sorumluluğuna Kısa Bir Bakış", *Türkiye Bioetik Dergisi*, 3/1 (2016):9; Mehmet Akalın, *Çevre Etiği-Çevreye Felsefi Yönelimler*, İstanbul: İksad Yayınları, 2019, 32.

3 Akalın, *Çevre Etiği*, 74.

4 Osman Gümüşçü-Sevil Top Yılmaz, *Çevre Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021, 69,70.

5 Recep Karacakaya, "Tabiat", *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir,* İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi-T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2. Baskı, 2019, 79.

6 Kürşat Yıldırım, "Eski Türk Tarihinin Mekânı Üzerine 3/ Orman", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 354 (2016), 43.

7 Kamil Şahin, Salih Toprak, "Türk Kültüründe Ağaç'ın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***,** 9/43 (2016), 1311.

8 Ramazan Işık, "Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 9/2 (2004), 104,105.

9 Bekir Koç, "Osmanlı Devleti'nde Orman ve Korular Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma", *OTAM*, 10 (1999), 140-142.

10 Doğan Yörük, "Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Çevre Anlayışının Gelişmesinde Vakıflar ve Dernekler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 40 (2016), 363.

olabilmek için tapu sahibi olmak esası kabul edilmiştir. Bu ormanlar kereste kesimi, meyve toplanması vb. amaçlarla da kullanılmıştır.[11] Miri statüdeki ağaçlık araziler "miri orman", "miri dağ", "korı-yı hass" gibi isimlerle anılmıştır. Bu ormanların kullanım alanlarını askeri gereksinimler, İstanbul'un yakacak ihtiyacı, "cibal-i mübaha"[12] ve baltalıklar belirlemiştir.[13] Tekke ve zaviyelere de orman ve korulardan faydalanma hakkı verildiği unutulmamalıdır. Diğer yandan "Istabl-ı Amire"[14] ve Saray mensuplarına avlanma ve hayvancılık için ayrılan orman arazileri de vardı.[15]

Osmanlı Devleti'nden miras kalan orman politikalarının modernleşme sürecinde geçirdiği dönüşümü analiz eden bu makale, orman politikalarının ve ormancılık eğitiminin Osmanlı son dönemindeki gelişimini açığa çıkartarak uygulamalı-pratik eğitimin boyutlarını somutlaştırmayı amaçlamaktadır. Aslında bu dönemde ekonomik kaygılar ön planda olsa da açılan eğitim kurumları ve "Ağaç Bayramları" gibi kolektif etkinlikler sayesinde antroposentrik bakış açısından biosentrik yaklaşıma yönelim söz konusudur. Modernleşme bağlamında eğitim tarihinin Osmanlı'ya özgü dönüşümlerinden bir parçasını değerlendiren bu çalışma nitel bir araştırmadır. Ölçüm ve gözlemleri kesinlik taşımayan insan davranışlarına odaklanan nitel araştırmalarda olay ve olguların araştırılması ve değerlendirilmesinde analizler ve betimlemeler kullanılır.[16] Bu çerçevede makalenin gelişimini belirginleştiren tanımlar ve tasvirler literatür taramasından, arşiv belgelerinden, zabıt ceridelerinden ve süreli yayınlardan elde edilmiştir. Belge ve literatür taraması sonrasında sınıflandırılan veriler planlanan olgu ve olaylara dair bilgiler içeren dokümanların değerlendirilmesinde kullanılan doküman analiziyle irdelenmiştir.[17] Analiz ve tasnif gerçekleştirilirken kullanılan model ise herhangi bir değişime uğratmaksızın birey, nesne, olay ve olguları kendi koşullarında belirginleştiren tarama modelidir.[18] Tarama modeli ile doküman analizinden yararlanan bu araştırma orman eğitimi hakkında belirginleşen literatür, zabıt ceridleri, arşiv belgeleri ve dönem süreli yayınlarından hareketle ormancılık eğitiminin gelişimi ile kolektif orman bilincini somutlaştırmaktadır. Konu hakkındaki veriler toplanırken "Dergipark", "EBSCOhost", "Microsoft Academic", "Scholar Google", "SOBİAD" ve "TR-Dizin" gibi tarama ve indeksleme motorlarından yararlanılmıştır. Ayrıca "Hakkı Tarık Us Koleksiyonu", "Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Koleksiyonu", "Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü" ve "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi" orman ve ormancılık eğitimi hakkında tarihi vesikaların toplandığı kanallar olmuştur. Araştırma bulguları "XIX. Yüzyılda Orman Politikaları ve Ormancılığın Dönüşen Seyri", "Eğitimin Modernleşen Seyrinde Ormana ve Ormancılığa Yönelik Eğitim Politikaları", "Orman Ameliyat Mekteplerinin Açıldığı Dönemin Düşünsel Atmosferi" ve "Orman Ameliyat Mekteplerinin Gelişimi" olmak üzere dört başlık altında sunulmuştur.

XIX. Yüzyılda Orman Politikaları ve Ormancılığın Dönüşen Seyri

Tanzimat Fermanı'nın yürürlüğe girmesi tabii servet olarak nitelendirilen ormanları da gündeme getirmiştir.[19] Orman Nizamnamesi'nin 1870'te kabulüne kadar geçen süreçte ormancılık hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır. J. W. Redhouse[20] 1827'de Fransa'da yürürlüğe giren 225 maddelik orman kanununu tercüme ederek

---

11 Koç, "Osmanlı Devleti'nde Orman", 140-142.

12 Cibal-i mübahanın tanımına yönelik görüşler: Halil Cin; "Cibal-i mübaha veya serbest ormanlar, hukuki durumları itibariyle ne metruk ne de tam mevat arazidir. Yalnız mevat arazi ile Cibal-i mübaha arasında esaslı bir benzerlik vardır" demekte ve cibal-i mübahanın bugünkü deyimiyle Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerden olduğu tezini ileri sürmektedir." Bülent Köprülü; "Henüz kimsenin mülkiyetine geçmemiş, dağlarda kendiliğinde yetişen ağaçlardan meydana gelen, orman ve korular." Bekir Koç; "Devlet tarafından halkın kereste, yakacak ve mimari ihtiyaçları için ayrılmış genel ormanlar olarak tanımlamakta ve bu ormanların ekonomik ve dini gerekçelerle halka açıldığını, ekonomik gerekçenin halkın refah seviyesinin artırılması amacı taşıdığını, dini gerekçenin ise ot, su ve ateşe nasın ortak olduğu yönündeki İslam anlayışı olduğunu ileri sürmektedir." Üstüner Birben, "Cibâl-i Mübâha", *II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, 19-21 Şubat 2009, 398-400.

13 Eftal Şükrü Batmaz, Bekir Koç, İsmail Çetinkaya, *Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler*, Cilt I, Ankara: Orman Bakanlığı Yayınları, 1999, IV.

14 Osmanlı Devleti'nde padişaha ve saray mensuplarına ait atların barındığı Has Ahur'un resmi adı. Abdülkadir Özcan, "Istabl", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İSAM, 19 (1999), 204.

15 Batmaz, vd., *Osmanlı Ormancılığı,* V.

16 Rauf Arıkan, *Araştırma Yöntem ve Teknikleri,* Ankara: Nobel Yayınları, 2013, 21; Bruce L. Berge, Howard Lune, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Çev. Hasan Aydın, Konya: Eğitim Yayınevi, 2015, 19.

17 Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Ankara: Seçkin, 2006, 186.

18 Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,* İstanbul: Nobel, 2011, 77-78.

19 Mazhar Diker, *Türkiye'de Ormancılık Dün-Bugün-Yarın,* Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1947, 21,22.

20 1811'de İngiltere'de doğdu. 1826'da İstanbul'a gelen Redhouse, Türkçe öğrenerek hem Babıali Tercüme Odası'nda çalışmış hem de Mühendishane-i Bahri-i Hümayun'da İngilizce dersi vermiştir. 1853'te Osmanlı hükümetinin kendisine bağladığı yılda 240 poundluk maaşla emekliye ayrılıp İngiltere'ye dönmüştür. 1892'de ölen yazarın bazı önemli eserleri şunlardır: Müntebahat-ı Lugat-ı Osmaniyye

1 Temmuz 1840'ta Dar-ı Şura-yı Bahriye'ye sunmuştur. Bu tercümenin yanı sıra 24 Temmuz 1840'ta *"Memalik-i Mahruse'de Olan Ormanların Tanzim ve Tesviyesine Dair Layiha-i Mütercemedir"*[21] başlıklı, 22 maddelik bir orman kanun taslağı hazırlanmıştır.[22] Layihanın ilanının hemen sonrasında 18 Ağustos 1840'ta Ahmet Şükrü Bey'in[23] başkanlığında İstanbul'da Orman Müdürlüğü kurulmuştur.[24] Bir süre sonra orman müdürlükleri tayinler vasıtasıyla taşraya da yayılmıştır.[25] Halkın ve orman memurlarının sorumsuzluklarıyla Ahmet Şükrü'nün iki önemli bürokratik görevi üstlenmesi 1841'de orman müdürlüklerinin[26] kaldırılmasına neden olmuştur.[27] Diğer yandan 1848'de "Nafia Nezareti'nin" kurulması orman politikaları için dönüm noktası oldu. Nezaret, ormanlık alanların tespiti, mevcut ormanların muhafazası ve düzenli ormanlar yetiştirilmesi gibi hedefler belirledi. 1857'de ise "Meclis-i Ma'abir" kuruldu.[28] Miri ormanların muhafazası, ağaç kesim vakitlerinin tayini gibi süreçleri izleyen bu kurum, orman memurlarının özlük işlerini de üstlendi.[29] Orman politikalarının değişen seyrinde Kırım Savaşı'nın da önemli bir yeri vardır. Dış borçların artan yükü nedeniyle gelir elde etmek isteyen devlet, ormanlarla daha çok ilgilenmeye başladı.[30]

1858 tarihli "Arazi Kanunnamesi'nin"[31] orman politikaları noktasındaki yetersizliği ise yeni arayışlara kapı aralamıştı.[32] Adı geçen nizamnamenin arkasındaki önemli isim Louis Tassy'dir. Tassy konuyla alakalı iki önemli metin hazırlamıştır. Bunlardan ilki miri ormanların idaresini, orman memurlarının sınıflarını ve görevlerini tespit eden 1862 tarihli "Orman Layihası'dır". 4 kısım, 68 maddeden oluşan bu layiha suiistimallere verilecek cezaları da belirlemekteydi. Bir diğer metin ise "Şartname Layihası" olarak adlandırılan 38 maddelik 1861 tarihli metindir. Bu layiha ile iltizam, taahhüt veya imtiyaz yoluyla miri ormanlardan ağaç kesmeye yetkili olanlara uygulanacak kurallar somutlaştırılmıştır.[33] 1869'da ise orman işlerini yürütmek amacıyla "Orman Umum Müdürlüğü" kurulmuştur.[34] Osmanlı Devleti'nin ormana ve ormancılığa bakış açısındaki dönüşümleri içeren "Orman Nizamnamesi" ise 1870'te yürürlüğe girmiştir.[35] 52 madde, 2 bölüm ve 5 kısımdan oluşan nizamnamede dört çeşit orman belirlenmiştir: "Doğrudan devlete ait miri ormanlar", "vakıflara ait ormanlar", "kasaba ve köylere mahsus baltalıklar" ve "şahıslara ait mülk ormanlar".[36] Bu nizamname ile ormanlar sınıflandırılmış, izinsiz ağaç kesimi yasaklanmış, köylülerin hakları belirlenmiş, devlet ormanları mukavele ile işlettirilmeye başlanmış, devlet ormanlarında hayvan otlatılması sınırlandırılmış, kasaba ve köy ormanlarına yönelik koruyucu düzenlemeler hazırlanmış ve suiistimallere karşı hukuki altyapı belirlenmiştir. Özellikle devlet ormanlarından izinsiz ağaç kesiminin engellenmesi cibal-i mübaha anlayışının yasal anlamda sona erdiğinin işaretidir. Elbette ki nizamnamenin eksik yönleri de bulunmaktaydı. Örneğin, özel ormanlardan hâlâ serbestçe yararlanılabilmesi, ormanların sınırlarının belirlenmemesi, devlet ormanlarına yönelik ruhsat işlemlerinin sistemsizliği,

(1842), An English and Turkish Dictionary (1857), Lexicon English and Turkish (1861). Carter Vaughn Fındley, "Sir James William Redhouse", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İSAM, 14 (2007), 523.

21 Osmanlı Devleti'ndeki Ormanların Düzenlenmesi ve İyileştirmesine Dair Tercüme Lahiyasıdır.

22 Erhan Kılıç, Kenan Ok, "Memâlik-i Mahrûsede Olan Ormanların Tanzim ve Tesviyesine Dair Lâyiha-i Mütercemedir İsimli 1840 Tarihli Belgenin Türkiye Ormancılığındaki Rolü", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları,* 22 (2016), 7,8.

23 1840'ta Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulan orman müdürlüğünde 4000 guruş maaşla orman müdürü olmuştur. Aynı yıl orman müdürlüğü görevinin yanı sıra Posta Nezareti'ne nazır olarak atanmıştır. 1855'te gümrük emiri olarak görev yapmıştır. 1859-1861 tarihleri arasında İstanbul Şehremini olarak görev yapmıştır. 1871-1872 yılları arasında Posta ve Telgraf Nazırı görevini yürütmüştür. 1877'de vefat etmiştir. H. Nadir Kutluk, "Ahmet Şükrü Bey ve Zamanı", *Orman ve Av,* 2 (1942) 40-43.

24 Halil Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, Cilt I, İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, 1948, 154-157.

25 Kılıç, Ok, "Memâlik-i Mahrûsede", 27.

26 Cantürk Gümüş, "Osmanlıdan Günümüze Ormancılık Politikalarının Ormancılık Örgütlenmesi Üzerine Etkileri ve Güncel Sorunlar", *II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu,* 22-24 Ekim 2014, 478.

27 Batmaz, vd., *Osmanlı Ormancılığı,* VII.

28 Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform,* İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993, 142,264.

29 Özkan Keskin, *Orman ve Ma'âdin Nezâreti'nin Kuruluş ve Faaliyetleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, 19.

30 Cantürk Gümüş, *Türk Orman Devrimi,* Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği, 2018, 20,121.

31 Arazi Kanunnamesi'nde ormanlara ilişkin hükümleri içeren maddeler sırasıyla; 19, 27, 28, 29, 30, 91, 92, 95, 104 ve 106. maddelerdir.

32 Bekir Koç, "1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 24/37 (2005), 235.

33 Özkan Keskin, "Osmanlı Ormancılığı'nın Gelişiminde Fransız Uzmanların Rolü", *Tarih Dergisi,* 44 (2006), 135.

34 Kerim Yund, *Türkiye Orman Umum Müdürleri Albümü,* İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1959, 7.

35 Nizamname'nin detaylı hali için bkz: Koç, "1870 Orman Nizamnamesi'nin" 231-227. Bülent Köprülü, "11 Şevval 1286 Tarihli Orman Nizamnamesinin Getirdiği Yenilikler, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 16/1-2 (1950), 237-271.

36 Koç, "1870 Orman Nizamnamesi'nin, 236.

sermayedarların ormanları kazanç kapısı olarak değerlendirmeleri ile kontrolsüz otlatma ormanlara zarar vermeye devam etmiştir.[37]

Resim 1: Louis Tassy.[38]

1872'de Şirvanizade Mehmet Rüştü Paşa'nın[39] katkılarıyla "Orman ve Ma'adin Nezareti" kuruldu. Ancak kuruluşundan iki ay sonra nezaret, Maliye Nezareti'ne bağlı bir müdürlük haline getirildi. 1878'de Orman ve Ma'adin Nezareti ikinci defa kurulduysa da henüz bir yıl geçmeden tekrar müdürlüğe dönüştürüldü. 1879-1886 yılları arasında "Ticaret ve Ziraat Nezareti'nin" altında çalışan kurum, 1887'de yeniden Maliye'ye bağlandı. 1893'te mevcut düzensizliğe çare olması için "Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nezareti" kuruldu.[40] Nezaret, Meclis-i Vükela'da temsil edilmeyen bağımsız bir yapıda örgütlendi. II. Abdülhamit'in telkinleriyle Selim Melhame Paşa[41] kurumun yeni nazırı oldu. Paşa'nın yönetimi altında oluşan gayr-ı resmi ilişkiler ağı nezaretin kurumsallaşmasını engelledi. II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nezareti tensikat kapsamına[42] alındı. II. Meşrutiyet'in ilk Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nazırı olan Mavrokordato Efendi[43] özellikle idari düzenlemelerle uğraştı. Ancak gerek Mavrokordato Paşa ve gerekse kendinden sonra gelen nazırlar bütçe sorunları ile uzman eksikliğini çözümleyemediler.[44]

Eğitimin Modernleşen Seyrinde Ormana ve Ormancılığa Yönelik Eğitim Politikaları

XIX. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin izlediği modernleşme politikaları, değişen dünyanın dinamiklerini yakalamaya çalışan bürokratik dönüşümlerle iç içedir. İç ve dış politik çöküşlerin derinleşen etkilerini her gün daha fazla hisseden devlet, varlığını sürdürmesini sağlayabilecek çıkış noktaları aramaktaydı. Eğitim, hiç kuşkusuz çıkış noktalarından birisiydi. Yetişmiş insan potansiyeline duyulan ihtiyaç doğal olarak formel eğitimi dönüştürmüştür. Eğitimin bu değişen dokusunun gelişkin bir düşünsel perspektiften ziyade lojistik bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Geçmiş ile şimdi arasındaki geliş çizgisinde gidip gelen Osmanlı modernleşmesi, yarını geri planda tutmuştur.[45] Bu nedenle yeni eğitim kurumlarının gelenekçilerle-yenilikçiler arasındaki tartışma seyrinde

---

37 Gümüş, *Türk Orman Devrimi,* 34-47.

38 Gökhan Elçin, "Türkiye'de İlk Orman Okulun Kurucusu Louis Tassy, Hayatı ve Eserleri", *Orman Fakültesi Dergisi,* 16/2 (1966), 131.

39 Şirvanizade Mehmet Rüştü Paşa (1828-1874), 1853-1854'te Amasya Vakıflar Müdürlüğü yapmıştır. Daha sonra Mahkeme-i Teftiş-i Evkaf kassamlığına tayin edilmiştir. Meclis-i Vala Azalığı yapmış ve ayrıca vezir rütbesi ile Şam Valiliği'ne tayin edilmiştir. 1863'te Suriye Vilayeti Valiliği görevine atanmıştır. 1865'te Evkaf-ı Hümayun ve Maliye Nezaretlerine tayin edilmiştir. Bu görevlerine ek olarak 1867'de Hazine-i Hassa Nezareti görevine atanmıştır. Ayrıca Maliye, Nafia ve Divan-ı Ahkam-ı Adliye Nazırı olarak da birçok defa görev yapmıştır.1872'de Orman ve Ma'adin Nazırı olmuştur. 1873-1874'te Sadrazamlık yapmıştır. Nazif Öztürk, "Evkâf-ı Hümayun Nezaretinin Kuruluş Tarihi ve Nazırların Hal Tercümeleri IV", *Vakıflar Dergisi,* 18 (1984), 43,44.

40 Keskin, *Orman ve Ma'âdin Nezâreti,* 45-51,57

41 Selim Melhame Paşa (1849-1937), 1873'te Tercüme Odası'nda çalışmaya başladı. 1886-1892 yılları arasında Düyun-u Umumiye İdaresi Genel Müdürlüğü görevini yürütmüştür. 1893'te Orman ve Ma'adin ve Ziraat Nazırı olarak atanmış olup bu görevi 1908'e kadar sürdürmüştür. II. Meşrutiyetin ilanı ile İstanbul'dan ayrılırken haksızlıkla elde ettiği tüm servetini de yanına alarak kaçtığı iddia edilmiştir.

42 Erkan Tural, "Osmanlı Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti'nde Bürokratik Reform (1908-1914)", *Tarih Dergisi,* 48 (2008), 92: Tensikat kapsamında II. Meşrutiyet öncesi Orman Nezareti memurlarının suiistimallerinin bedellerinin bir an önce ödetilmesi gerekliliğine vurgu yapılarak memurların "hüs-ü hal ve etvar ve ashabından olarak intihaplarıyla memur ilerlemelerinde "kaide-i silsile" prensibinin işletilmesi istenmiştir. Erol Makzume, *Sultan II. Abdülhamid'in Hizmetinde Selim Melhame Paşa ve Ailesi,* İstanbul: MD Basımevi, 2019.

43 Dimitraki Mavrokordato Efendi (1858-1919), Orman ve Maadin ve Ziraat Nazırı olarak Ağustos 1908-Kasım 1909 arasında iki dönem görev yapmıştır. (31 Mart Vakası dolayısıyla kısa süreli bir görev değişikliği olmuş olup tekrar görevine devam etmiştir.). Sinan Kuneralp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber,* İstanbul: İsis Press, 1999, 90.

44 Tural, "Osmanlı Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezâreti'nde" 89,90.

45 Nejat Bozkurt, *20. Yüzyıl Düşünce Akımlar: Yorumlar ve Eleştiriler*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004, 19.

eğitim sistemine dâhil edilmesi kolay olmamıştır.[46] Pragmatik karakterini lojistik ihtiyaçlarla bütünleştiren bu modernleşme tavrı şimdiden geleceğe uzanan keskin dönüşümlerden uzak kalmıştır.

Tanzimat Dönemi'nin ilk yıllarından itibaren somutlaşan yeni tip mesleki ve teknik eğitim kurumları belirgin bir gelişme göstermiştir. 1848'de Yeşilköy'de açılan "Ziraat Talimhanesi" Osmanlı Devleti'ndeki ilk sivil[47] mesleki ve teknik eğitim kurumudur.[48] 4 yıl açık kalan bu kurum, diğer mesleki-teknik eğitim kurumlarının da karşılaşacakları yetişmiş insan eksikliği, idari sistemsizlik, müfredat sorunları ve bütçe sıkıntılarıyla uğraşmıştır.[49] Mithat Paşa'nın 1860'ta Niş'te açtığı ilk "Islahhane" 1864'te Sofya ve Rusçuk kentlerine de ulaşır. Yetim çocukları meslek kazandırarak ülke ekonomisine dâhil etmeyi hedefleyen bu proje, terzilikten marangozluğa uzanan geniş bir sınıflandırmaya sahipti.[50] 1860'ta ilk açılma teşebbüsünü yaşayan ama kısa bir süre sonra kapanan "Telgraf Memur Mülazım Mektebi" ise esas anlamda 1871'de faaliyete geçer. Özellikle Darüşşafaka'nın bu okula ciddi katkıları olmuştur.[51] Mithat Paşa'nın çabalarının bir başka ürünü olan "Mekteb-i Sanayi" ise 1868'de hayat bulur. Osmanlıcılığa sadık kalan bu okul, suç işleyen çocuklar da dâhil olmak üzere fakir ve kimsesiz çocuklara kapısını açar.[52] 1859'da "Cevri Kalfa İnas Rüştiyesi" ile başlayan kadınların mesleki eğitim tecrübesi 1869'da açılan "Kız Sanayi Mektebi" ile devam eder. Mektep, kızları toplumsal yararı olan üretici bireylere dönüştürmeyi hedefler.[53] Özellikle 1869 tarihli "Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi" ile eğitim politikalarını sistemleştirme çabası yeni formel ve informel adımlara kapı aralar.[54] Nizamnamenin katkıları bağlamında mesleki ve teknik okullarda çeşitlenmeye başlar. 1882'de açılan "Sanayi Nefise Mektebi" bugün "Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi" adıyla hizmetlerine devam etmektedir.[55] Modernleşme ve sanayileşmenin getirdiği zorunluklar bağlamında artan mühendis ihtiyacı 1884'te "Hendese-i Mülkiye Mektebi'nin" açılmasıyla sonuçlanır. 1909'da "Mühendishane-i Mekteb-i Alisi" adını, 1928'de "Yüksek Mühendis Mektebi" adını alan okul 1944'te kurulan "İstanbul Teknik Üniversitesi'nin temelini oluşturmuştur.[56] Müslümanların ticarete olan ilgilerini arttırmayı hedefleyen "Hamidiye Ticaret Mekteb-i Alisi" ise 1883'te kurulur. Dört yıllık eğitim süresine sahip olan mektep, 1910'da "Ticaret Mekteb-i Alisi" adını alır. 1914'te "İnas Ticaret Şubesi'ni" açan okul Cumhuriyet yıllarında da faaliyetlerini sürdürür.[57] Avrupalıların kendi ekonomik çıkarları bağlamında kurdurdukları mesleki-teknik okullar da vardı. Bunlardan birisi "filoksera" adlı hastalığın yayılımı sonrasında 1887'de kurulan "Numune Bağ ve Aşı Ameliyat Mektebi'dir".[58] Hayvan hastalıklarını önlemeyi hedefleyen "Mülkiye Baytar Mektebi" ise 1889'da açılır. Mezunlarının hemen memur olarak görevlendirildiği nadir kurumlardan birisi olan bu okul 1921'de "Mülkiye Baytar Mekteb-i Alisi" adını alır. Ayrıca mektep "Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi'nin" kuruluşuna öncülük eder.[59] "Telkihhane-i Şahane'de" aşı üretiminin başlaması sonrasında aşıların halka nasıl uygulanabileceği gündeme gelir. 1892'de kurulan "Aşı Memurları Mektebi" bu ihtiyacı karşılamaya çalışmıştır. Ancak 1912'de kurumsallaşabilen mektebin adı sonraki yıllarda "Leyli ve Nehari Küçük Sıhhiye Memurları Mektebi'ne" çevrilir.[60] II. Abdülhamit'in teşvikiyle 1903'te kurulan "Darülhayr-i Ali" ise sanayi mekteplerine yönelik bir yetimhane okuludur. 1909'da kapatılan okul, 1914'te kurulan "Darüleytamlara" örnek olmuştur.[61] Savaş koşullarında demiryollarının artan önemi 1915'te İzmir'de "İzmir

---

46 Seval Yinilmez Akagündüz, Osmanlı Devleti'nde Okutulan İlk Fizik Ders Kitabı: Usûl-ü Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş), *Türk Eğitim Tarihi Dergisi (TUHED)*, 2/2, (2013), 61.

47 Makalenin içeriği gereği askeri mesleki-teknik okullardan ziyade sivil mesleki-teknik okullar ele alınmıştır.

48 Sevtap Kadıoğlu, "Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve "Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnâmesi", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 8 (2005), 240-241.

49 Ayşin Şişman, "Osmanlı Devleti'nde Batılı Anlamda Mesleki ve Teknik Eğitimin Doğuşu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1/1 (2008), 30.

50 Bekir Koç, *Osmanlı Modernleşmesi ve Mithat Paşa,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, 223-233.

51 Osman Ergin, *İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısıyla Türkiye Maarif Tarihi*, Cilt 1–2, İstanbul: Eser Kültür, 1977, 622-625.

52 Rıfat Önsoy, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988, 122.

53 Şenay Atam ve Ümmügülsüm Candeğer, "Osmanlı Devleti'nde Kız Islahhanesi ve Kız Sanayi Mektepleri" *Türklerde Kadın,* Ed. Alpaslan Demir, Tuba Tombuloğlu, Oğuz Polatel, Konya: Kömen Yayınları, 2020, 259-273.

54 Mine Çağır ve İbrahim Caner Türk, "1869 Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, 4/11 (2017), 64-65.

55 Merve Köksal, "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Eğitim Kurumlarında Resim Dersleri ve Sanayi-i Nefise Mektebi Örneği", *6. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi,12-13 Aralık 2019, 1053-1061.

56 Kazım Çeçen, "Hendese-i Mülkiyye Mektebi", İstanbul: *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 17 (1998), 208-209.

57 Ayşenur Erdoğan, *Hamidiye Ticaret Mektebi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 48-151.

58 Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul: MEB, 1991, 161.

59 Hatice Polat, *Mülkiye Baytar Mektebi (1894-1922)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013, 66-67.

60 Selvinaz Aydın ve Ülkü Özdemir, *Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Mesleki ve Teknik Eğitim*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2019, 94.

61 Nadir Özbek, "II. Abdülhamit ve Kimsesiz Çocuklar: Darülhayr-i Ali", *Tarih ve Toplum*, 182 (Şubat 1999), 75-84.

Şimendifer Mektebi'nin" açılmasıyla sonuçlanır. 50 öğrenci ile eğitim öğretim sürecine başlayan mektebin mezunları 5 yıl askerlikten muaftılar.[62] Selanik'te açılan ilk Polis Mektebi'nin kapatılmasından bir süre sonra 1909'da "İstanbul Polis Mektebi" faaliyete geçer. İlk döneminde 400 öğrencisi olan okulun başarısı kısa sürede diğer vilayetlere de yayılmasını sağlar.[63] Varlığına dair ilk bilgiler 1876'da yürürlüğe giren "Hukuk Mektebi Nizamnamesi'nde" görülse de "Kondüktör Mektebi'nin" açılış tarihi 1911'dir. 1922'de "Nafia Fen Mektebi" adını alan bu kurum, mühendishanelere teknik elemanlar yetiştirmeyi amaçlar.[64] 1910'da açılan "Maliye Memurları Mektebi", savaş nedeniyle 1914'te kapanır. Okul, 1925'te yeniden Ankara'da açılır.[65] Mesleki ve teknik eğitimin seyri II. Meşrutiyet yıllarında yoğunlaşarak devam eder. Ancak bu yılların karmaşık iç ve dış politik ortamı açılan okulların uzun ömürlü olmasını engeller. 1909'da açılan "Rüsumat Memurları Mektebi", yine aynı tarihte açılan "Dişçi Mektebi", 1910'da açılan "Ziraat Ameliyat Mektepleri", yine aynı tarihte açılan "Sütçülük Mektepleri", 1911'de açılan "Kadastro Memurları Mektebi", yine aynı tarihte açılan "Evkaf Memurları Mektebi", 1914'te açılan "Çırak Mektepleri", 1915'te açılan "Tabip Muavinliği Mektebi" dönemin diğer mesleki ve teknik eğitim kurumlarıdır.[66]

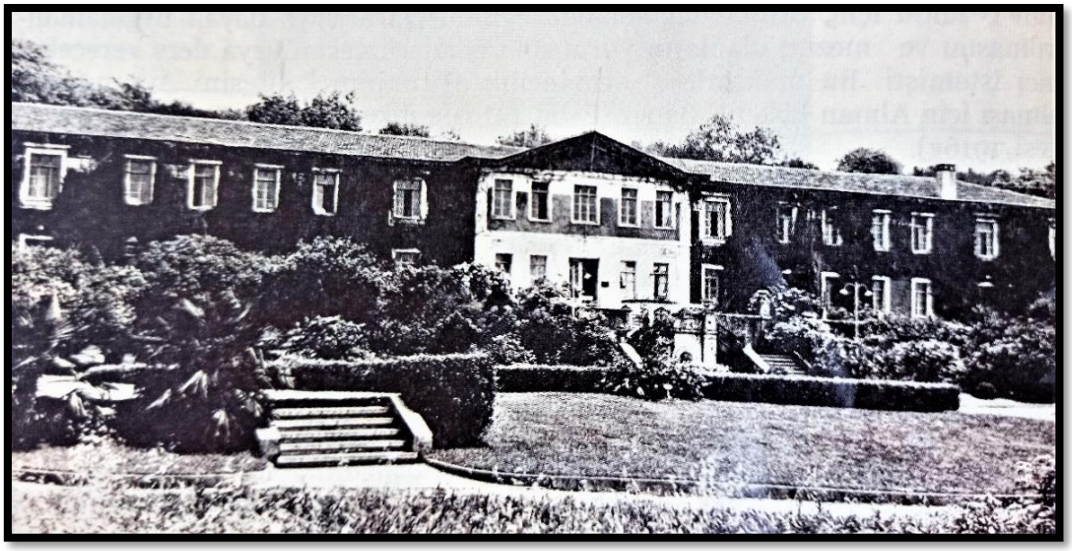

Resim 2: Eski Süvari kışlasından dönüştürülen Bahçeköy Orman Mekteb-i Alisi binası.[67]

1857'de ilk "Orman Mektebi" açılana kadar geçen sürede ormanların ıslahında yabancı uzmanlardan yararlanılmıştır. 1849'da Avusturya'dan Elvis Gravir ve Can Menzirin adlı iki orman mühendisi ve bir ormancı kalfası getirilirken, 1854'te Fransa'dan bir orman müdürü getirilmiştir.[68] Keban-Ergani madenleri etrafındaki ormanları ıslah etmeye gelen bu uzmanlar ancak bölgesel ihtiyaçları karşılayabilmişlerdir.[69] Ormancılık alanında teknik eğitime geçiş Louis Tassy ve Alexandre Stheme[70] adlı Fransız[71] orman mühendislerinin[72] 1857'de Orman Mektebi'ni açmalarıyla başlamıştır. Bu iki

---

62 Aydın-Özdemir, *Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla*, 125.

63 Erkan Cevizliler, "Erzurum Polis Mektebi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 44 (2010), 230.

64 Kemal Saylan, "Osmanlı'da Mesleki Teknik Eğitim Kurumları: Kondüktör Mektebi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/18, (2016), 153-155.

65 Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C. 3-4, İstanbul: Eser Matbaası, 1511-1515.

66 Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, 1483-1578; Şişman, "Osmanlı Devleti'nde Batılı Anlamda Mesleki", 39-40.

67 Erhan Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* Ankara: OGEMVAK, 2020, 96.

68 Avusturya'dan getirilen orman mühendisleri hakkında detaylı bilgi için bkz: BOA. İ.MVL. 132/3549, (14 Safer 1265/9 Ocak 1849), BOA. C.DRB, 32/1591, (7 Cemaziyelahir 1266/20 Nisan 1850], BOA. MVL. 325/50, (24 Recep 1266/5 Haziran 1850].

69 Keskin, "Osmanlı Ormancılığı'nın", 124.

70 1814'te Bitche'de doğdu. Nancy Orman Okulu'nu bitirdi. 1856 yılı sonunda Tassy ile Osmanlı İmparatorluğu emrinde çalışmak üzere İstanbul'a geldi. Önce, Tassy ile İstanbul ile Sinop ve çevresi ormanlarının keşiflerini yapan Stheme, daha sonra yalnız olarak Teselya, Çanakkale, Gelibolu ormanlarının keşiflerini yaparak raporlarını verdi. Stheme, 1861'de Tassy ile başarılı çalışmalarından dolayı "Legion d'honneur" ile ödüllendirildi. 1862'de Fransa 'ya döndü. 1874'te emekli oldu. Özdönmez, Ekizoğlu, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri", 59,60.

71 Dursun, Fransız orman uzmanlarının Osmanlı Devleti'ne silvikültür, ağaçlandırma ve yeniden ağaçlandırma gibi yeni ormancılık kavramları kattığını ifade etmiştir. Selçuk Dursun, *Forest and the State: History of Forestry and Forest Administration in the Ottoman Empire*, Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, 184.

72 Mühendislerin her birine 6000 frank maaş, 11.000 frank olağanüstü harcamalar karşılığı olmak üzere senelik 17.000 frank ödenecekti. Ayrıca, senelik 3000 frank ev kirası ve bir defaya mahsus olarak da 2500 frank yol harcırahı tahsis edilmesi kontratta karara bağlandı." Keskin, "Osmanlı Ormancılığı'nın", 125. Maaşlar ve mukavele hakkında detaylı bilgi için bkz: BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, No:16327[A],

mühendisin ormanların işletilmesine, ormancılık eğitiminin örgütlenmesine ve gerekli mevzuatların hazırlanmasına odaklandıkları görülmekte.[73] Bu arada kurucu müdür ve etkili bir eğitimci olması nedeniyle okul, "Tassy Orman Mektebi" adıyla anıldı. Orman Mektebi'nin ilk faaliyet dönemi Tassy'nin 1862'de Fransa'ya dönmesiyle sona ermiştir. Eğitim dilinin Fransızca olması, teşkilatlanma eksikliği ve iş olanaklarının sınırlılığı yeterli öğrenci teminini engellemiştir.[74] Bu durum Tercüme Odası kâtiplerinden bir kısmının 1857'de mektebe kaydedilmeleriyle sonuçlanmıştır.[75] 1861'de 9 kişi mektepten mezun olmuştu.[76] Tassy'nin 1862'de Fransa'ya gitmesi nedeniyle okula faaliyetlerine ara verdi. 1866'da ise Tassy ile tekrar kontrat yapılarak İstanbul'a gelmesi sağlanmış ve Orman Mektebi yeniden açılmıştır.[77] Ayrıca bir başka Fransız Orman Uzmanı Charles Simon[78] da mektepte çalışmaya başlamıştır. Nitelikli elemana duyulan gereksinim nedeniyle yeni dönemde mezuniyet süresi 2 yıla düşürüldü.[79] 1867'de mektepten 10 kişi mezun oldu.[80] Bütün bunlarla birlikte Tassy döneminde (1857-1862/1866-1868) bir kurs görünümünde olan Orman Mektebi'nden mezun olanlara dördüncü dereceden memuriyet verildi.[81]

1868'de Orman Mektebi'ne müdür olarak atanan Charles Simon 1870'te 13 maddelik bir nizamname yayımladı. Bu nizamname, mektebi okula alma koşulları, disiplin işleri, müfredatı, iş olanakları ve unvanları belirlenmiş gerçek bir okul kimliğine kavuşturdu.[82] Nizamnamede okulun Maliye Nezareti'nin gözetimi ve Orman Umum Müdürlüğü'nün denetimi altında 1 müdür, 2 eğitici, 1 kâtip ve 1 odacıdan oluşması belirtilmiştir. Öğretim süresi 2 yıl olan yeni mektepte dershane, kütüphane, müze ve numunehane bulunması da kararlaştırılmıştır.[83] Simon döneminde Orman Mektebi'nden mezun olanlara müfettiş-i sani unvanı verilmiştir.[84] 1870-1879 yılları arasında mektepten 58 kişi mezun oldu.[85]

Öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ulaşamadıklarına yönelik inanç ise 1880'de yeni bir mektebin "Orman ve Maden Mektebi'nin" açılmasına neden oldu.[86] Yeni mektep için 1883'te bina yapımına başlanmıştır. Mektebin eğiticileri bir taraftan dersler verirken bir taraftan da kitaplar yazıp çeviriler yapmışlardır. Orman ve Maden Mektebi'nde eğitim süresinin ilk 2 yıl idadi, son 2 yıl ise ali olmak üzere 4 yıl olması planlanmıştır. Mektebin öğrencileri düzenli olarak Belgrad Ormanları'nda saha çalışmaları yapmışlardır.[87] Ayrıca Orman ve Maden Mektebi'nde daha derli toplu bir ders müfredatı uygulanmıştır.[88] Bütün bu adımlara rağmen Orman ve Maden

BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, No:16327[B], BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, No:16518[A]: BOA, İrade Meclis-i Vâlâ, No:16518[B]. Batmaz, Koç, Çetinkaya, *age.,* s. 157-165.

73 Gülnaz Gezer Baylı, *Türkiye'de İstihdam Edilen Fransız Uzmanlar ve Türk Modernleşmesine Katkıları,* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2014, 114.

74 İsmail Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim ve Eğitim Kurumlarının Tarihsel Gelişimi,* İstanbul: Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı, 1989, 3-5.

75 Keskin, "Osmanlı Ormancılığı'nın", 128.

76 Orman Mektebi'nin ilk mezunları: Markar, Osman, Artin, Hüseyin, Rıza, Nazif, Rüştü Mehmet ve Retik Efendiler. BOA. İ.DH. 470/31473, (17 Ramazan 1277/29 Mart 1861).

77 1866 yılında ikinci grup Fransız orman mühendisleri olarak Adolphe Bricogne (1825-1906), Eugene Godchaux (1828-1885), Charles Simon (1831-1911), Frederic Chervau (1831-1901) ve beraberindeki dört tane bekçibaşı İstanbul'a gelerek göreve başlamışlardır. Keskin, "Osmanlı Ormancılığı'nın", 137.

78 1831'de Commarin'da doğmuş ve Nancy Orman Okulu'nu bitirmiştir. Tassy'nin önerisi üzerine 1866'da İstanbul'a gelmiştir. Başlangıçta biri Türk, diğeri Fransız orman memurundan oluşan heyetin başkanı olarak Bosna ve Çanakkale yörelerindeki ormanların harita ve amenajman planlarını düzenlemiştir. 1866'da ikinci kez öğretime açılan orman okulunda Tassy ile öğretmenlik yapmıştır. Tassy'nin 1868'de kesin olarak Türkiye'den ayrılmasından sonra okul müdürü olarak bir tüzük hazırlamıştır. Bu tüzük 1870'te yürürlüğe konmuş olmakla beraber, Simon, daha önceden okulun program ve yönetimini, söz konusu tüzüğe uygun bir biçimde düzenlemiştir. Yeniden örgütlediği okul 1880'e kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. 1877'de Türk-Rus savaşının başlaması üzerine Fransa'ya dönen Simon, Fransız ormancılık örgütündeki görevini 1892'ye kadar sürdürmüştür. 1890'da "Legion d'honneur" ile ödüllendirilen Simon, 1911'de Paris'te ölmüştür. Özdönmez, Ekizoğlu, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri", 60,61.

79 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 4.

80 Corci Anglidis, Mişel Zaharyadis, Banasit Hekimoğlu, Corci Kabril, Moiz Dalmajeyo, Eşil Razi, Kadri Efendi, Eftim Baspadis, Karnik Bazezayan. BOA. İ.ŞD. 15/669, (25 Rebiyülevvel 1286/5 Temmuz 1869).

81 Metin Özdönmez, Abdi Ekizoğlu, "Türkiye'de Ormancılık Yüksek Öğretiminin Başlangıcından Bu Yana Mezunlara Verilen Unvanlar ve Diplomalar", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* Seri: B, 46/1-2-3-4 (1993) 46.

82 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 5,12.

83 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 20,37,38.

84 Özdönmez, Ekizoğlu, "Türkiye'de Ormancılık Yüksek Öğretiminin", 46.

85 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 5.

86 Orman ve Ma'adin Mektebi Nizamnamesi 4 fasıldan oluşmuştur. BOA. A.}DVN. MKL. 19/23, (20 Şaban 1297/28 Temmuz 1880).

87 Keskin, *Orman ve Ma'âdin Nezâreti'nin,* 38-41.

88 Mektebin ilk senesinde "Kava'id-i Osmaniyye, Fransızca, Coğrafya, Hesap, Hendese, Resim, Mebadi-i İlm-i Hikmet, Kimya" dersleri okutulurken ikinci senesinde "Münşeat-ı Osmaniye, Fransızca, Tarih-i Tabiî, Resim, Hendese, Logaritma, Cebir, Müsellesat, İlm-i Hikmet, Kimya" dersleri okutulmuştur. Üçüncü sene orman kısmı ve maadin kısmı olmak üzere iki kısma ayrılan mektebin orman

Mektebi'nde okutulan derslerin Avrupa'ya kıyasla yetersiz olduğu raporlara yansımıştır.[89] 1893'te günün ihtiyaçlarını karşılayamadığına inanılan Orman ve Maden Mektebi kapatılmıştır. Mektebin, Orman kısmına ait "ali" öğrenciler öğretim üyeleri ve araç-gereçleri de dâhil olmak üzere "Halkalı Ziraat ve Baytar Mekteb-i Alisi'ne" aktarılmıştır. 1880-1892 yılları arasında Orman ve Maden Mektebi'nden mezun olan 49 kişiye mühendis unvanı verilmiştir.[90]

Ormancılık eğitimi 1893'ten itibaren Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi aracılığıyla sürdürülmüştür. Bağımsız bir orman mektebinin gözle görülür yararları olsa da teşkilatlanma eksikliği süreci sekteye uğratmıştır. Teşkilatlanma eksikliği ile tarım ve orman eğitimlerinin birbirlerini destekleyebileceklerine dair inanç, sorunlar çözümlenene kadar ormancılık eğitiminin Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi'ne taşınmasına yol açmıştır.[92] Bu arada bu mektep altında farklı derslerin programa dâhil edildiği de görülmekte.[93] Halkalı'ya taşındıktan sonra ormancılık eğitiminin öğrenim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkartılmıştır.[94] Orman Mektebi'nden gelen öğrencilere tohum ekme, fidan dikme ve orman yetiştirme metotlarını öğrenebilmeleri için Halkalı'daki ziraat çiftliğinin bir kısmında numune ormanları tesis edilmiştir. 1896-1903 yılları arasında Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi'nden mezun olan 140 öğrenciden 64 tanesi ormancılık ile ilgili görevlere atanmıştır. Okul, 1903'te 23 maddelik bir nizamname ile biçim değiştirerek "Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi'ne" dönüşmüştür. Eğitim-öğretim süresi 4 yıl olarak belirlenen bu okula alınacak öğrencilerin idadi ve rüştiye mekteplerinden veya bu seviyedeki okullardan mezun olmaları kararlaştırılmıştır. Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi'nden 1903-1910 yılları arasında mezun olan 143 öğrenciden 45 tanesi ormancılığa yönelmiştir.[95]

Resim 3: Hoca Ali Rıza Efendi.[91]

Meşrutiyet'in yeniden ilanı bağımsız bir orman mektebini yeniden gündeme getirmiştir.[96] Hoca Ali Rıza Efendi'nin[97] çabaları sayesinde 1910'da "Orman Mekteb-i Alisi" kurulmuştur.[98] Mektebin, Orman Umum Müdürlüğü'nün denetiminde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürmesi

kısmında "Müsellesat, Tahtît-i Arazi, Resim, İlm-i Nebatat, İlm-i Ahşab, Münşeat-ı Osmaniye, Lisan-ı Fransevî"; maadin kısmında ise "Müsellesat, Tahtît-i Arazi, Resim, İlm-i Tabakatü'l Arz, Kimya, Münşeat-ı Osmaniye, Lisan-ı Fransevî" dersleri okutulmuştur. Son sene ise orman kısmında "Fenni Orman, İmalatı Orman, Harita ve İmalat Müsveddesi, Münşeat-ı Osmaniye, Lisan-ı Fransevî" dersleri okutulurken maadin kısmında "Kimya ve İzabe-i Maadin, İmlat-ı Maadin, İmalat Müsveddesi, Münşeat-ı Osmaniye, Lisan-ı Fransevî" dersleri okutulmuştur. BOA. A.}DVN.MKL. 19/23, (20 Şaban 1297/28 Temmuz 1880).

89 Esasen bu iki mektep ve bu iki şube arasında organik bir bağ da mevcut değildi. Birinde daima karlılık rantabilite prensibi hâkim iken, diğerinde ise devamlılık esastı. Şeref Nuri İlkmen, "Ormancılık Sahasındaki Tedris Müessesemizin Yüzüncü Yıl Karşısında Taşıdığı Mana ve Değer", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* Seri: B VII/I (1957) 11.

90 Keskin, *Orman ve Ma'âdin Nezâreti'nin,* 41,42.

91 "Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası", 1, 1 Ağustos 1333, 12.

92 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 7,13,14.

93 Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi'nin programında "Orman İklimi, Orman Ağaçları Ekolojisi, Koru, Baltalık ve Korulu Baltalığı İdareleri Tarzı, Maktaların Tertibi, Ormanda Yapılacak Kesimler ve Taşınması, Kereste Satışı ve Ticareti, Reçineli Ağaçlardan Sakız İmali, Tabii Gençleştirme, Ekim, Dikim ve Dağlık Arazinin Ağaçlandırılması" adlı dersler bulunmaktaydı. Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 62-Halil Kutluk, "Türkiye Ormancılığında Öğretimin Seyri, Öğretimle İlgili Bazı Mevzuat ve Teşkilat", *Orman Genel Müdürlüğü Teknik Haberler Bülteni,* 9/33 (1970), 153.

94 Volkan Çeşme, *Halkalı Ziraat Mektebi,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, 131.

95 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 8,42,76.

96 Mustafa Ergün, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri,* Ankara: Ocak Yayınları, 1996, 404.

97 Hoca Ali Rıza Efendi 1843'te Çankırı'da doğmuştur. 1881'de Orman ve Maden Mektebi'ne müdür olmuştur. 1906'da inceleme yapmak ve orman teşkilatı kurmak için, merkezi Vilayet-i Selase'ye gönderilmiştir. 1908'e kadar orman teşkilatının başında kalmıştır. 1908'de 5000 kuruş maaşla İstanbul'da orman müdüriyet-i umumisinden memuriyetine devam etmiştir. 1909'da mevcut görevine ek olarak Orman Mekteb-i Alisi'nde 1913'e kadar öğretmenlik yapmıştır. Aynı yıl orman umum müdürlüğünden emekliye ayrılmıştır. Hoca Ali Rıza Efendi 1925'te vefat etmiştir. Yund, *Türkiye Orman Umum,* 25,26. Hoca Ali Rıza Efendi ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Halil Kutluk, Kerim Yund, *Hoca Ali Rıza Orman Umum Müdürlerinden Hayatı ve Eserleri 1843-1925,* Ankara: Akın Matbaası, 1949.

98 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 8.

kararlaştırılmıştır.[99] Yayımlanan 30 maddelik Mektep Nizamnamesi'nin 1. maddesinde *"Orman fen memurları yetiştirmek üzere Dersaadet civarında bulunan ormanlara mücavir ve münasip bir mevkide bir Orman Mekteb-i Alisi tesis ve küşat olacaktır"* denmiştir.[100] Nizamnamede eğitim süresinin 2 yıl olacağı, her sınıfın 20 öğrenciden oluşacağı, 25 Osmanlı altını karşılığında 5 öğrencinin daha kabul edilebileceği belirtilmiştir. Diğer yandan nizamnamede mektebin tesisi, öğretim süreci, öğrenci kabulü, değerlendirme yöntemleri, iş olanakları, idare heyeti gibi konular da ele alınmıştır.[101] 38 maddelik "Orman Mekteb-i Alisi'ne Mahsus Dâhili Talimatname" ise 1914'te yürürlüğe girmiştir.[102] 1910-1917 yılları arasında 2 sene olan eğitim süresi Dr. Bauer'in[103] teklifi ile 1917'de 3 seneye çıkartılmıştır. Bu arada mektepte okutulacak dersler 5 ana başlıkta toplanmıştır: "Ormanlara dair ilim ve fen dersleri", "orman sınırlama ve harita çizme dersleri", "ormanlarda yapılacak bekçi kulübe ve hanelerine, nakliyeye dair inşaat usulleri", "ormanlarda bulunan av hayvanları, haşereler ve haşerelerin itlafı dersleri", "ormanlara dair resmi yönetmelikler dersi". Bu ders programı 6 ana ders içerisinde birçok alt başlıktan oluşan 66 sayfalık kitapçık[104] şeklinde basılmıştır.[105] Orman Mekteb-i Alisi'nin eğitim-öğretim faaliyetleri Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı nedeniyle zaman zaman sekteye uğramıştır. Ancak bütün bunlara rağmen 1911-1917 yılları arasında 91 mezun vermiştir. Orman Mekteb-i Alisi Cumhuriyet yıllarında "Yüksek Orman Okulu" adı altında eğitim-öğretim faaliyetlerine ve akademik çalışmalarına devam etmiştir. 1934'te kaldırılan Yüksek Orman Okulu'nun yerine, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne" bağlı bir Orman Fakültesi kurulmuştur. 1923-1934 yılları arasındaki bu son dönemde adı geçen okuldan 152 kişi mezun olmuştur. [106]

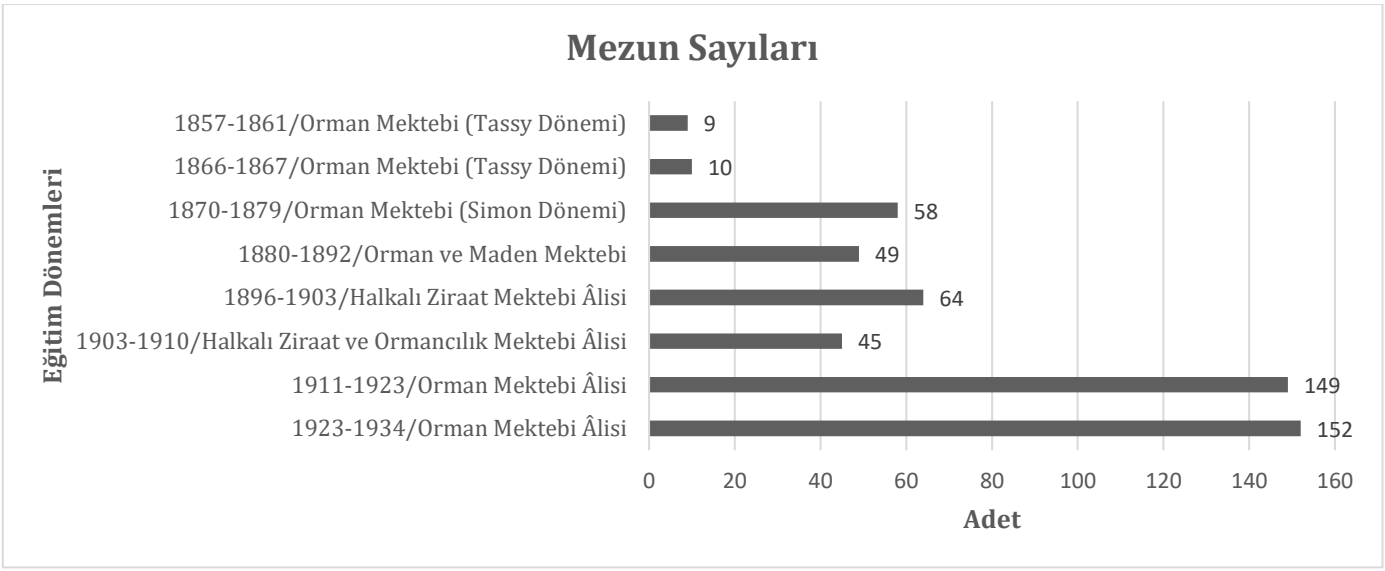

Grafik 1: Orman Mektebi Mezunları (1857-1934)[107]

[99] Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 371.

[100] Orman Mekteb-i Alisi'ne tahsis edilen Bahçeköy'deki (*Büyükdere'de Bahçe Köyü bendler civarında vaki...)* eski süvari kışlasının onarımı devam ederken öğrenciler Sultanahmet yakınlarındaki bir binada 1912'ye kadar eğitim görmüşlerdir. Abdurrahman Fatih Şendil, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Orman Fakültesi,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, 89; Ergün, Ergün, *II. Meşrutiyet Devrinde,* 405.

[101] Mektep Nizamnamesi için bkz: Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 371-375. Nizamnamenin aslı için bkz: BOA. İ.OM. 14/40, (19 Cemaziyelevvel 1328/29 Mayıs 1910).

[102] Halil Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925),* Cilt 2, Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, 1967, 309-317.

[103] 1916'da Almanya'dan davetle gelen Dr. Bauer, ormancılık öğretiminin incelenmesi ve iyileştirilmesi ile görevlendirilmiştir. Bauer, hem Orman Mekteb-i Alisi'nde ders vermiş hem de okulun öğretim işleriyle uğraşmıştır. Bauer'in önerileri doğrultusunda "Orman Mekteb-i Alisi Mecmuası" çıkartılmıştır. 2 yılı aşan görev süresi sonrasında 1918'de ülkesine dönmüştür. Özdönmez, Ekizoğlu, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri", 66.

[104] Kitapçık için bkz: *Orman Mektebi Programı,* Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Orman Müdüriyet-i Umumiyesi, Sırat-ı Müstakim Matbaası, İBB Atatürk Kitaplığı, Tarih Yok.

[105] Şendil, Şendil, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e,* 89,90.

[106] Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 8-11.

[107] Grafikte Orman ve Maden Mektebi, Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisi, Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi'nden mezun olanların tamamı değil sadece ormancılık alanında istihdam edilenler esas alınarak yazılmıştır. Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 7: 1893-1896 yılları arasını almıştır. Ancak Kutluk'un mezunları yazdığı listede 1312 senesi parantez içerisinde (1896) olarak gösterilmiş olup

Orman Ameliyat Mekteplerinin Açıldığı Dönemin Düşünsel Atmosferi

İttihatçıların ziraata yönelik ilgileri üretim tabanlı konuların yoğunca tartışılmasına, ziraat derslerinin yaygınlaştırılmasına, yeni kanunlar çıkartılmasına ve ziraat bilgisini basitleştiren broşürlerin dağıtılmasına neden olmuştur.[108] Ziraat tartışmalarının günden güne belirginleşmesi orman meselesine de yansımıştır. Örgün eğitim kurumlarında okutulan derslerde farklı yaşam alanlarının varlığı belirginleştirilirken çevre bilinci ile doğa ve hayvan sevgisi aşılanmıştır.[109]

Orman ve ormancılık eğitiminin gerekliliği iki noktadan hareketle gündeme taşınmıştır. Bunlardan ilki uzmanların hakkıyla yetiştirilmesiyken ikincisi tahribata karşı halkın bilinçlendirilmesidir. Ancak bu iki noktadan önce planlama eksikliğine ayrıca bakılmalıdır. Orman tartışmasının hareketli isimlerinden birisi olan Nazaret Dağavaryan'a göre, bürokratik işlevsizlikten kaynaklanan planlama eksikliği ciddi bir sorundur. Merkeziyetçi-bürokratik kaygıların ormanlara zarar verdiğini iddia eden milletvekili, Orman Nezareti'nin kurulmasının tahribatı arttırdığına inanmıştır.[110] Dağavaryan gibi Ahmet Şükrü'de benzer bir noktaya eğilmiştir.[111] Mebusların değindikleri bu durum planlama ve mevzuat eksikliklerinden kaynaklanmaktadır.[112] Diğer yandan memur kadrolarının çalışıp çalışmadıkları da irdelenmiştir. Sami, evrak eşlerini hızlandırmayan memurlara soruşturma açılmasını istemiştir.[113] Konya mebusu Ali Haydar'a göre, orman politikalarına yönelik adımlardan önce haritalar çıkartılmalı, amenajman planları yapılmalı, fenni uzmanlar yetiştirilmeliydi.[114] Yabancı uzmanlara verilen paraların nereye gittiğini sorgulayan Ömer Lütfi Bey ise baltalıklar belirlenmedikçe tahribatın engellenemeyeceğini aktarmıştır.[115] Planlama aksaklıklarının giderilerek Anadolu'daki orman miktarının arttırılması ise bir diğer konudur.[116] Açıkçası bürokratik kaygılardan arındırılmış bir planlama çabası dikkat çekmektedir.

Planlama merkezli tartışmalar orman sevgisini genişletmenin zorunluluğunu da gündeme taşımıştır. Aslında ormanların en büyük düşmanı cehalettir. Bu cehaleti kırmanın yolu ise ormanı, fen memurları ve toplumsal çabalarla halka sevdirmektir.[117] "Orman Mekteb-i Alisi" ile "Orman Ameliyat Mektebi" gibi üst düzey okullar orman uzmanlarına odaklanırken "Ağaç Bayramları" kolektif bir bilinçle halka ulaşmaya çalışmıştır. Orman memurlarının bürokratik algılamalarla çevrelenen yüzeysel bir iş tanımlamasına sahip olduklarını belirten Dağavaryan, Tassy'nin açtığı okulun kapatılmasını eleştirmiştir.[118] "Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi'nden" alınacak birkaç teorik ders ile orman uzmanlarının yetiştirilmeyeceğini aktaran milletvekili,[119] ayrı bir yüksek orman okulunun yanında uygulamalı eğitimin de önemsenmesini hatırlatmıştır.[120] Dağavaryan'a göre

---

Hicri ya da Rumi olarak belirtilmemiş olmakla birlikte bu tarihin Rumi 1312 olup 1896 mezuniyetine işaret etme olasılığı yüksektir. Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*.

108 Ercan Haytoğlu, Serdar Göktaş, "Türkçülük ve Köycülük: Türk Düşünce Hayatının Yansımaları (1911-1918)", *Türk Tefekkür Dünyası Bilgi Şöleni*, C.2, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları, 2012, 468.

109 Konu hakkında şu makaleye bakılabilir: Ramazan Alabaş, "Environmental Topics and Environmental Ethics in Primary School Humanities and Social Sciences Education During the Late Ottoman Period (1913-1918)", *International Electronic Journal of Environmental Education*, 9/2, 2019.

110 Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC), Devre (D).1, İçtima Senesi (İçs.).1, İnikad (İn).127, Celse (Ce).1, Cilt (Ci).6, (26 Temmuz 1325/8 Ağustos 1909), 194.

111 Ona göre de Orman Nezareti halkın koruması altında bulunan baltalıklara müdahale ettiğinden arada derede kalan halk ormanları tahrip ederek tarlalaştırmaktadır. Bkz. MMZC, D.1, İçs. 3, İn.87, Ce.1, Ci.6, (16 Nisan 1327/29 Nisan 1911), 4-5.

112 Planlama eksikliği bağlamında Abdülvahap Efendi orman teşkilatlanmasının lüzumsuz memur kadrolarıyla doldurulmasını eleştiriyor. Teşkilat kurulmadan önce Bolu Sancağının orman gelirinin 21 bin lira, giderinin ise 1600 lira olduğunu hatırlatan mebus, teşkilatla birlikte gelirin 18 bin liraya gerilediğini giderin ise 8 bin liraya çıktığını anlatmakta. Ona göre, gelirlerdeki azalmayla giderlerdeki artışın nedeni gereksiz, işlevsiz memur kadrolarıdır. MMZC, D.1, İçs.3, İn. 13, Ce.1, Ci.1, (25 Teşrin-i Sani 1326 /8 Aralık 1910), 433.

113 Sami, "Ormanlarımız", *İstişare,* 5, (4 Teşrin-i evvel 1324/17 Ekim 1908), 225.

114 MMZC, D.3, İçs.4, İn.62, Ce.1, Ci.2, 4 Mart 1334/4 Mart 1918, 674. Sami'ye göre nakliyeden, üretim kapasitelerine kadar ormanların iktisadi durumunu belirginleştiren haritalar hazırlanmalıdır. Bkz. Sami, "Ormanlarımız", 223.

115 MMZC, D.3, İçs.1, İn.36, Ce.1, Ci.2, (4 Temmuz 1330/17 Temmuz 1914), 333.

116 Rıza Paşa'ya göre Anadolu'da ormansız tepeleri, ormansız köyleriyle çıplak olduğundan ormanların korunması kadar belli bir planlama dâhilinde ormanların yetiştirilmesi de önemlidir. MMZC, D.1, İçs.3, İn.88, Ce.2, Ci.6, (18 Nisan 1327/1 Mayıs 1911), 76.

117 Köylülerden beklenen kendi arzularına göre ağaçlar kesmemeleri, orman fen memurlarına danışmaları ve uyarılara kulak asmalarıdır. Bkz. İmzasız, "Ormanlar", *Işık*, 2 (1326/1910-1911), 33.

118 MMZC, D.1, İçs.1, İn.91, Ce.2, Ci.4, (30 Mayıs 1325/12 Haziran 1909), 318-319.

119 Aristidi Paşa üç adet yüksek okulunun açılmasının daha iyi olacağını belirtse de teorik eğitim merkezli okulların uzmandan çok masa başı memurların sayısını arttırdığına inanan Dağavaryan Efendi'yi fikrinden vazgeçirememiştir. Dağavaryan Efendi, yüksek orman okulları faaliyete geçene kadar, Halkalı'dan mezun olanlara iki-üç ay ormanlarda uygulamalı dersler verilmesini önermiştir. Bkz. MMZC, D.1, İçs.1, İn.91, Ce.2, Ci.4, (30 Mayıs 1325/12 Haziran 1909), 318-319.

120 MMZC, D.1, İçs.1, İn.74, Ce.2, Ci.3, (5 Mayıs 1325/18 Mayıs 1909), 518,523.

ormancılık eğitiminde teoriden ziyade uygulamaya önem verilmeliydi. Birden fazla yüksek eğitim kurumunun açılmasının gereksiz olduğuna inanan mebus, Fransa'da tek bir yüksek orman okulunun yanında 45 adet ameliyat mektebinin bulunduğunu söylemiştir.[121] Ona göre yüksek okullardan mezun olanlar da unutulmamalıdır. Okuma-yazma bilmeyen orman korucularına dikkat çeken mebus, Fransa'daki "Barel Mektebi" gibi süvariler ile kolculara uygulamalı eğitim verecek kurumlar önermiştir. Dağavaryan'ın değindiği bir başka eksiklik ise eğiticilerin maaşlarının yetersizliğidir. Dağ başında çalışanlara tatmin edici maaşlar verilmesinin zaruretine dikkat çeken mebus, ormandan anlamayanlara verilen maaşlarla öğrencilerin yurtdışına eğitime gönderilebileceğini savunmuştur.[122]

Zabıt ceridelerine yansıyan tartışmalar, ormancılık ve baytarlık eğitimi için 15 kişinin Fransa ve Almanya'ya gönderildiklerini göstermekte. Ancak Dağavaryan Efendi yurtdışına gönderilen bu çocukların niteliklerini sorgulamakta. Fransa'ya gönderilen çocukların Fransızca ve matematik bilmediklerini iddia eden mebus, bu okulların öğrenci seçiminde çok hassas olduklarını aktarmakta.[124] Dağavaryan'ın eleştirilerine karşılık Artistidi Paşa ise yetişmiş insan potansiyeli eksikliği nedeniyle gönderilebilecek en iyi öğrencilerin yurt dışına yollandıklarını savunmuştur.[125] Bu arada Necip Draga ise ziraat ve ormancılık tartışmalarında kitap meselesini gündeme getirmiştir. Ziraat ve ormancılık kitaplarının olmadığı olsa bile okunmadığı bir ortamda çiftçinin, köylünün nasıl bilinçlendirilebileceğini sorgulayan milletvekili yabancı kaynaklardan yapılacak çeviriler ile yerli uzmanların yazacakları yeni kitaplara işaret etmiştir.[126]

Resim 4: Orman Mekteb-i Alisi Ders Nazırı Dr. Bauer.[123]

Mehmet Cavit Bey de ormanların tahribatının nizamnamelerle değil köylünün eğitilmesiyle sonlandırılabileceğine inanmıştır. Ona göre çağı yakalayamamış ülkelerde tahribat daha büyük olduğundan bu ülkelerde ekonomik bağlardan hareketle ormanlar sevdirilmelidir.[127] Bu noktada geliştirilen en iyi yöntem ağaç bayramlarıdır. O, dönemin ziraat, çiftçi ve köy tartışmalarına önemli katkılar sağlayan orman ve ormancılık eğitimine de eğilmiştir. Osmanlı Devleti'nde ormanların ve ağaçların yeterince tanınmadığına değinen Mehmet Cavit Bey, ormanların geleceğinin bireysel çabalardan ziyade milli, toplumsal çabalara bağlı olduğuna da inanmıştır.[128] Diğer yandan ilk kez Fransa'da ortaya çıkan daha sonra İngiltere, Almanya, İtalya ve İsviçre'ye yayılan ağaç bayramları A. Ferid'e göre kolektif orman bilincinin yayılmasının anahtarıdır. A. Ferid, ağaç bayramlarının herkese ulaştırılabilmesi için ilk olarak darülmuallimlere ve iptidai mekteplere ormancılık dersi konulmasını önermiştir. Ona göre darülmuallimlerden, iptidai mekteplerine uzanacak olan ormancılık dersleri, "Talebe Orman Cemiyetlerine" yansıyarak ağaç

[121] Adana, Kastamonu gibi şehirlerin orman ve ormancılık eğitimi için uygun olduklarını savunan İsmail Mahir Efendi'de de uygulamalı eğitimin önemine odaklanmıştır. Bkz. MMZC, D.1, İçs.1, İn.127, Ce.1, Ci.6, (26 Temmuz 1325/8 Ağustos 1909), 196.

[122] MMZC, D.1, İçs.1, İn.127, Ce.1, Ci.6, (26 Temmuz 1325/8 Ağustos 1909), 196.

[123] Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925),* 404.

[124] MMZC, D.1, İçs.2, İn.46, Ce.1, Ci.2, (13 Şubat 1325/26 Şubat 1910), 483.

[125] MMZC, D.1, İçs.2, İn.46, Ce.1, Ci.2, (13 Şubat 1325/26 Şubat 1910), 484. Sonraki oturumlarda teorik derslerin ormancılığın sorunlarına çare olmayacağını tekrar hatırlatan Dağavaryan Efendi, Fransızcası ve matematiği kuvvetli daha çok çocuğun yurt dışına gönderilmesini istemiştir. MMZC, D.1, İçs.2, İn.93, Ce.1, Ci.5, (6 Mayıs 1326/19 Mayıs 1910), C.5, 323.

[126] Necip Draga Bey, yepyeni ziraat aletlerinin o aletlerin nasıl kullanılabileceğini gösteren basit talimatnamelerin yokluğu nedeniyle rahatlıkla bozulduklarını da hatırlatmakta. Köylüler yeterince okuma-yazma bilmediğinden bu kitapların ne işe yarayacağını sorgulayanları da eleştiren milletvekili sayıları az da olsa okuma-yazma bilen bütün köylüler ve çiftçiler için bu kitapların çıkartılmasını istemekte. MMZC, D.1, İçs.3, İn.89, Ce.1, Ci.6, (19 Nisan 1327/2 Mayıs 1911), 107.

[127] MMZC, D.3, İçs.3, İn.61, Ce.1, Ci.3, (28 Mart 1333/28 Mart 1917), 405.

[128] A. Ferid, "Ormancılık", *Yeni Fikir*, 5, (15 Nisan 1328/28 Nisan 1912), 134.

bayramlarını destekleyecekti.[129] Ahmet Tevfik de öncelikle köylünün bilinçlendirilmesini istemiştir. Köy çobanlarının bilerek ya da bilmeyerek genç fidanlara zarar verdiğini söyleyen yazar, öğretmenlere köylüyü uyandırma görevinin düştüğünü aktarmıştır.[130] İlkokul öğrencileriyle orman arasındaki ilişkiye Yusuf Behçet de değinmekte. Londra ve Paris'te olduğu gibi İstanbul çocuklarının da sık sık ormanlık alanlara götürülmesini, onlara ağaçlar diktirilmesini öneren Yusuf Behçet, Anadolu'daki ormanların bilinçlenme ve kolektif çabalarla kurtarılabileceğine inanmıştır.[131] Ağacı, ormanı toplumsal iş bölümü bağlamında sevdirmeyi amaçlayan makalelerden bir tanesi de Yeni Fikir'de kaleme alınmıştır. Makalede ağaç bayramlarının plansız, programsız gerçekleştirilemeyeceği aktarılmıştır.[132] Bu noktada önemli hususlar, ağaç dikiminin halka zorla yaptırılmaması, halk ile orman arasındaki ilişkinin iletişim araçlarıyla kuvvetlendirilmesidir.[133] Bu düşünsel atmosferden de anlaşılabileceği üzere orman ve ormancılık eğitiminin önemini teorik eğitimden ziyade uygulamalı formel ve informel olanaklara taşımaya çalışan bir gündem vardır.

Orman Ameliyat Mekteplerinin Gelişimi

1910'da Orman Mekteb-i Alisi'nin kurulmasından bir sene sonra uygun görülen yerlerde Orman Ameliyat Mekteplerinin açılması kararlaştırılmıştır. 1911'de "Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi Esbab-ı Mucibe Layihası" ile 14 maddelik "Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi" hazırlanmıştır.[134] Adı geçen belgede ağaçsız ya da seyrekleşmiş alanlarda ormanlık alanlar yetiştirebilmek suretiyle "Ameli Orman Müessisileri" yetiştirebilmek için ameliyat mektepleri kurulmasının gerekliliği belirtilmiştir. Böylelikle 14 maddeden oluşan Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi'nin taslak metni hazırlanmıştır.[135] Bir süre taslak halinde kalan nizamname 15 Mayıs 1913'te 6 fasıl ve 13 madde olarak yürürlüğe girmiştir.[136] Nizamnamenin birinci maddesinde tahrip edilmiş ormanlarda ve yakın bölgelerinde ağaç yetiştirilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda "Orman Ameliyat Memuru"[137] unvanıyla vilayetlerde ve "elviye-i gayr-i mülhakanın" uygun yerlerinde "Orman Ameliyat Mektepleri" kurulması kararlaştırılmıştır. Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne bağlı olan bu mekteplerin vali, mutasarrıf ve orman müdürlerinin gözetim ve teftişi altında bulundukları da belirtilmiştir. Eylül ayının başlangıcından haziran ayının sonuna kadar devam edecek olan mekteplerin yatılı olduğu, gerekli görüldüğünde arttırılmak üzere her sene 10 öğrenci ücretsiz ve 5 öğrencinin de uygun bir ücretle alınacağı kaydedilmiştir. Bütün bunlarla birlikte emlak sahibi ile köylülerin kendi orman, koru ve baltalıklarını imar etmek için seçtikleri bir öğrencinin nehari yani gündüzcü olarak ücretsiz alınacağı da kabul edilmiştir.[138]

Bu mekteplere öğrenci kabul şartları da detaylandırılmıştır. Buna göre aday öğrencinin Osmanlı vatandaşı olması, 19 yaşından büyük olmaması, engebeli ve dağlık arazilerde çalışabileceğini gösteren bir sağlık raporu sunması, suç kaydının bulunmaması ve erbab-ı namustan iki kişinin şahitliğini getirmesi lazımdı. Şartları sağlayan öğrenciler ağustos başında vilayetlerde ise valiye, livalarda ise mutasarrıfa yaşlarını, hangi mekteplerden ne gibi dersler aldıklarını gösteren bir dilekçe ile başvuracaklardı. Ayrıca dilekçenin ekinde nüfus tezkeresi, aşı vesikası, hüsn-i hal, mektep diplomaları ve doktor raporu da bulunacaktı. Mahalli maarif müdürü, orman müdürü ve

---

129 A. Ferid, "Ağaçları Sevelim", *Yeni Fikir*, 4, (15 Mart 1327/28 Mart 1911), 104-109

130 Ahmet Tevfik, "Ormanlar İçin", *Yeni Mektep*, 5, (Eylül 1327/Ekim 1911), 140.

131 Yusuf Behçet, "Ormanlarımızı Sevelim", *Tedrisat Mecmuası*, 6/4, (7 Haziran 1332/20 Haziran 1916), 304.

132 İlk olarak ormanlaştırılacak yerler orman fen memurları ve ziraat çalışanları tarafından belli bir program dâhilinde incelenmeliydi. Ağaç dikilecek yerin havası, denizden yüksekliği, dikim yapılacak toprağın türü, rüzgârın konumu ve fidanların özellikleri belirlendikten sonra mektep talebeleri, köy ya da kasaba ahalisi, orman ve ziraat dernekleri, spor dernekleri, askerler ve ilgili kamu görevlilerinin katılımıyla ağaç dikimi gerçekleştirilebilirdi. Yeni Fikir, "Ağaç Bayramları Hakkında", *Yeni Fikir*, 9 (Mart 1329/Nisan 1913), 274-275.

133 Mekteplere, derneklere, kulüplere, belediyelere ormanların faydaları ile ekonomik katkılarını anlatan levhalar asmak, gezici konferansçılarla köylülere ulaşmak; küçük broşürler hazırlayıp bunları ücretsiz dağıtmak, süreli yayınlarda tanıtımlar yapmak; mekteplerde, derneklerde, kulüplerde sinematograf manzaralar göstermek ormanı ve ağacı halka sevdirip, ağaç bayramlarının angarya gibi görünmesini engelleyebilir. Ayrıca ağaç bayramının gerçekleştirileceği gün, milli şarkılar söylenip halkın maneviyatı da güçlendirilmeliydi. Agm. S. 277-278.

134 *Orman ve Maâdin ve Zirâat ve Baytar Mecmuası*, Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezareti, 2. Sene, Aded: 8-9, (31 Temmuz 1327/13 Ağustos 1911), Sıraat-ı Müstakim Matbaası, 1329, 407-409.

135 *Orman ve Maâdin ve Zirâat ve Baytar Mecmuası*, 411-417: Bu nizamname metni birkaç değişiklik dışında 1913 yılında aynen yürürlüğe girmiştir.

136 Düstur, "Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi", Tertip.2, Cilt.5, (8 Mayıs 1329/ 15 Mayıs 1913), 410-414.

137 Nizamnamenin ilk halinde "Orman Mühendisi ve Bekçibaşısı" tabiri düşünülmüşse de sonradan "Orman Ameliyat Memuru" unvanı uygun görülmüştür." BOA. ŞD. 550/59. (11 Şaban 1329/7 Ağustos 1911).

138 *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 4. Sene, Aded 27, (31 Mayıs 1329/13 Haziran 1913), 135.

mektep müdüründen oluşan bir komisyon aracılığıyla başvuruları incelenenler sınavlardan aldıkları puanlara göre mektebe kaydedileceklerdi.[139]

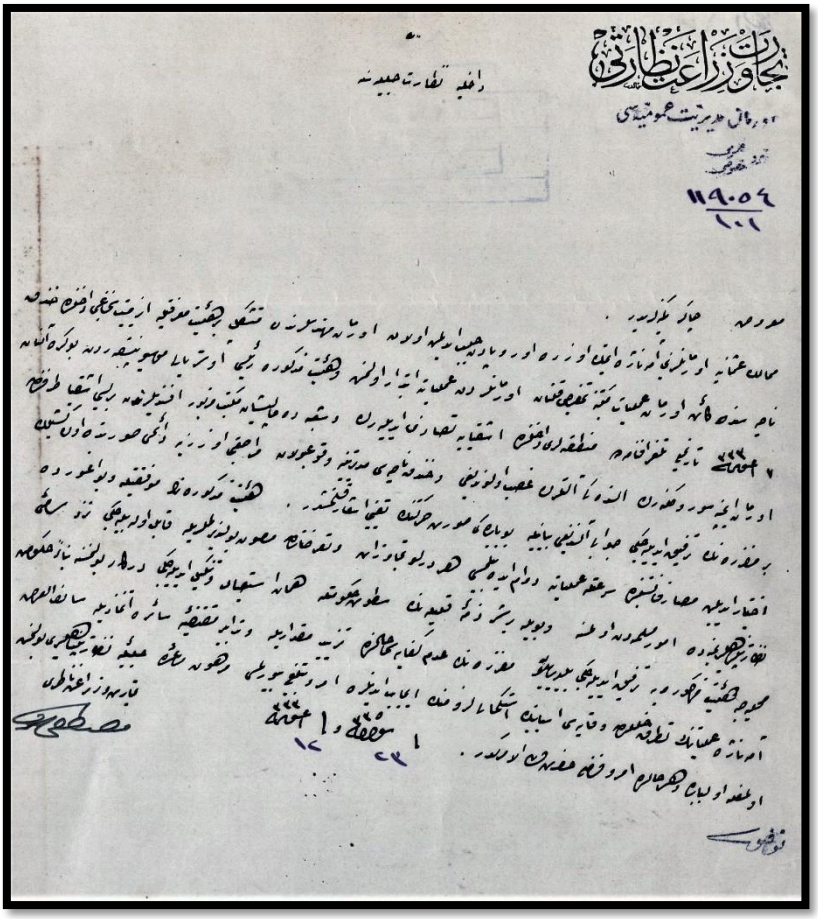

Resim 5: Hendek Nahiyesindeki ormanları inceleyecek Avrupa menşeili heyetin güvenliğini ele alan resmi belge.[140]

Nizamnameye göre ameliyat mekteplerinin teorik dersleri şunlardır: "Hesabdan kesr-i adi, kesr-i aşari ve tenasüp, hendeseden ameli olarak sutuh ve cisim ve arazi mesahası, ormanlarda yetişen ağaçların evsaf-ı mahsusaları ve toprakların terkibatının tetkiki".[141] Uygulamalı derslerde neler yapılacağı ise 15 maddede belirtilmiştir. Bu 15 madde 3 aşamalıdır. Birinci aşama "Tohumlardan Fidan Yetiştirilmesidir". Bu aşamada şunlar hedeflenmiştir: 1. Tohum toplamak, muayene etmek ve korumak, 2. Daimi veya geçici fidanlıkların yerlerinin belirlenmesi, uygun görülen usullere göre ayrılması ve toprağın işlenmesi, 3. Tohumları uygun görülen mevsimde ekerek muhafazasına özen gösterilmesi, tohum ekimi sonrasında çimlenme ve gelişme aşamalarının kaydedilmesi, 4. Çimlenerek büyümekte olan genç fidanların güneş, kırağı, don, şiddetli rüzgâr ve çeşitli dış etkenlerden korunması çarelerinin öğretilmesi, 5. Genç fidanların filizlendirme ve yerlerini değiştirmek suretiyle köklerinin çoğaltılması ve güçlendirilmesi. İkinci aşama ise "Fidanlık Arazinin Hazırlığı ve Fidan Dikimidir". İlgili aşamada şunlar amaçlanmıştır: 1. Ormanlar dâhilinde veya orman yetiştirilmek üzere belirlenen arazide fidan dikmek için hazırlık işleri, 2. Dikilecek genç fidanların güneşten ve hava şartlarından korunarak gerekli yerlere ulaştırılması, 3. Fidanlıklardan genç fidanların çıkarılarak hazırlanan yerlere dikilmesi. Üçüncü aşama ise "Dikilen Fidanların Takibidir". Bu aşamada şunlar hedeflenmiştir: 1. Dikilen fidanların her gün teftiş ve muayene edilerek verilerin kayda alınması ve arazinin yapısının korunması, 2. Dikilen fidanların muayene edilerek muhtemel hastalıklardan korunması, 3. Seyrelmiş olan ormanlarda bulunan yaşlı ağaç kütüklerinden veya yetişmiş fidanlara daldırma işlemi yapılarak ormanın sıklaştırılması, 4. Ekimi yapılan fidanların muhafazası için siper ve gölgelik olarak bırakılmış funda, eğrelti ve böğürtlen gibi çalıların süratle büyütülerek fidanlara zarar verecek ve

139 *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 136.

140 BOA. DH.EUM.6.Şb. 22/65. (23 Şevval 1335/12 Ağustos 1917).

141 Ders Adlarının Türkçeleştirilmiş Hali: Ondalık olmayan kesir, ondalık kesir ve oran, hendeseden pratik olarak cisimlerin yüzölçümlerinin ve hacimlerinin bulunması ve arazi ölçümü, orman ağaçlarının özellikleri ve toprakların incelenmesi.

güneşten faydalanmalarına mani olacak dereceye gelenlerin kesilerek zararların giderilmesi, 5. Dikilen fidanlar arasında cılız kalanların başka yerlere kaldırılmaları veya yenilerinin dikilmesi, 6. Dikilen fidanların filizlenmesi ve her türlü hava koşullarına dayanıklı olabilmesi için önlemlerin alınması, 7. Dikilen fidanlarda tespit edilen hastalıklara müdahale edilmesi.[142]

Mektebe kabul edilen öğrenciler tatil günleri hariç her gün bir buçuk saat teorik ders almaktaydı. Teorik derslerin her biri haftada iki defa pratik derslerden önce müdür ve müdür muavini tarafından verilmekteydi. Pratik derslerin ise teorik derslerin ardından haftada altı gün yapılması kararlaştırılmıştı. Mektebin ders ve uygulama saatlerini belirten talimatname ise müdür ve müdür muavini tarafından hazırlandıktan sonra vilayet veya livanın en büyük orman memuruna onaylatılacaktı.[143] Okula ait nizamname ve talimatnamelere aykırı hareket edenlere yönelik hususi ihtar, öğretmenler önünde azarlama, tatil günlerinden alıkonulmak, hapis, okuldan atılmak gibi disiplin cezaları da tanımlanmıştır.[144] Bütün bunların yanında 10 aylık eğitim süresini dolduran öğrencilere sözlü ve uygulamalı sınavlardan başarılı olmaları durumunda Ticaret ve Ziraat Nezareti'nce diploma verilmesi de kararlaştırılmıştır. Mekteplerin idare ve hizmetli kadrolarının "müdür, müdür muavini, muhasebe katibi, anbarkiler memuru, iki hizmetçi, aşçı, çamaşırcı ve bekçiden" oluşacağı da belirtilmiştir.[145] Bütün bunların yanında mezuniyet sonrası görevlerini hakkıyla yapmaları şartıyla mezunların ilk üç sene 500 kuruş, sonraki üç sene 800 kuruş ve ondan sonraki iki sene 1000 kuruş maaşla miri ormanlarda ameliyat memuru olarak görevlendirilecekleri aktarılmıştır.[146]

Mekteplerin 1914'te eğitime başlayabilmeleri için 20.000 liralık ödenek ayrılır. Ancak, "Orman Jandarma Bekçi Mektebi'nin" kuruluşuna öncelik verilmesi nedeniyle mektebin planlanan açılışı bir yıl ertelenir. Orman Jandarma Bekçi Mektebi'nin savaş ortamında faaliyetlerini durdurması sonrasında Hermann Veith'in[147] çabaları ameliyat mekteplerinin açılmasını sağlar.[148] "Hendek Orman Ameliyat Mektebi", Kasım 1915'te Hendek'e bağlı Set Köyü'nde[149] Ermenilerden kalma binalarda faaliyetlerine başlar. Bölgede saha araştırması yapan amenajman grubunun öğrencilerden yararlanması ile mektep kurulmasına müsait binaların varlığı Hendek'i ön plana çıkartır. Hendek Orman Ameliyat Mektebi öğrencileri rüştiye mezunu derecesinden aşağı olmayanlar arasından sınavla seçilmiştir. Mektebe öğrenci kabulünde öncelik, ormanlık arazisi geniş vilayetlerden gelenler ile ormancı çocuklarına verilmiştir.[150] Okulun kadrosu şu şekildeydi: Okul Müdürü Neşet Bey, Müdür Muavini Mazhar Bey, Muallim Denizlili Ahmet Bey ve Muallim Giritli Cevdet Bey.[151] Ayrıca okulda muhasebeci, ayniyat memuru, dâhiliye memuru, mübaşir, hekim, imam ve 13 hizmetli vardı. Mektepte eğitim haftanın yarısı teorik yarısı uygulamalı olmak üzere iki yönlüydü. Uygulamalı eğitim mektebe bağlı olan orman fidanlığında ve ormanlık alanda gerçekleştirilmekteydi.[152] Mektepte "hendese, hesap, kimya, tabakat, hayvanat, nebatat, kitabet-i resmiye, ormancılık, cebir, müsellesat, topografya, hıfzıssıhha, madeniyat, haşarat, usul-i intifa" gibi teorik dersler vardı. Ormancılık dersi 4 saat iken diğer dersler 1 ya da 2 saat idi. Bütün bu derslerin haricinde 15 saatlik ameliyat dersi de bulunmaktaydı.[153]

---

142 *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 137,138.

143 Mekteplerin intizamı dâhiliyesine ait talimatname Ticaret ve Ziraat Nezaretince tanzim edilecektir (Madde 12). İşbu nizamnamenin icrayı ahkâmına Ticaret ve Ziraat Nezareti memurdur (Madde 13). Orman Ameliyat Mektebi Nizanmaesi: 8 Cemaziyelahir sene 331 ve 2 Mayıs sene 1329 (15 Mayıs 1913) İmzalar: Mehmed Reşad, Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmud Şevket, Şeyhülislam Esad, Şura-yı Devlet Reisi Said Paşa (na-mizac), Hariciye Nazırı Mehmed Said, Dâhiliye Nazırı Adil, Bahriye Nazırı Mahmud (bulunmadı), Adliye Nazırı İbrahim, Maliye Nazırı Rıfat, Ticaret ve Ziraat Nazırı ve Nafia Nazırı Vekili Celal, Evkaf-ı Hûmayun Nazırı Hayri, Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı Oskan, Maarif Nazırı, Ahmed Şükrü. *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 140.

144 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 121.

145 *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 139.

146 *Ticaret ve Zirâat Nezareti Mecmuası,* 139,140.

147 1860'ta Böhmerwald'da doğdu. 1884'te Viyana Toprak Kültürleri Yüksek Okulu Ormancılık bölümünden mezun oldu. 1894-1902 yılları arasında Brandenberg Orman Şube Şefi olarak görev yaptı. Avusturya ve Macaristan İmparatoru tarafından 1906'da Birinci Sınıf Demir Haç Şövalye (Leopold) Madalyası ile ödüllendirildi. 1908 yılında Tarvisio'dan Gmunden Bölgesi Müfettişliğine ve 1910'da Oberforstrat unvanıyla Innsbruck Müfettişliğine tayin oldu. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ülkemize gelen Veith 1914-1918 yıllarında Orman Müşaviri unvanıyla birçok yeniliğe imza 1927'de vefat etti. Erhan Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* Ankara: OGEMVAK, 2020: 38.

148 Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 78.

149 *"Hendek'e bağlı Müslümcedid (Kazımiye) köyünde eski kilise ile yanında bulunan ilkokul binasında eğitime başlamıştır."* Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 78.

150 Ali Kemal, "Türkiyede Orman Ameliyat Mektebleri", *Orman ve Av,* 57 (1934), 9.

151 Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 79.

152 Ali Kemal, "Türkiyede Orman Ameliyat Mektebleri", 9.

153 Ali Kemal, "Türkiye'de Orman Ameliyat Mektebleri", 9.

Resim 6: Hendek ormanlarında amenajman çalışmaları yürüten heyet: Ortada Tevfik Bey, Sağdan Emin (Gökyar), Sadullah (Malkoç), Salih Sıtkı (Evren), Ali Bekir, Vecdi (Baycı), Bahaettin, Esat Muhlis (Oksal).[154]

Hendek Orman Ameliyat Mektebi, I. Dünya Savaşı nedeniyle zor günler yaşamıştır. Örneğin, Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne çekilen telgraftan hem ekmek fiyatlarının artması hem de piyasada ekmeklik un bulunmaması nedeniyle öğrencilerin açlıkla karşılaşabilecekleri aktarılmıştır.[155] Telgrafa istinaden verilen yanıtta ise Adapazarı, Geyve ve İznik'e iki aydır zahire gelmediği, gerekli zahire temin edildiğinde mektebin ihtiyaçlarının giderileceği belirtilmiştir.[156] Bir diğer sorun ise amenajman heyetinin Hendek Orman Ameliyat Mektebi'ne tahsis ettiği arazide yaşanmıştır. Amenajman heyetinin bölgenin haritalandırılması için nirengi kazıkları çakması civar köylerde ormanlardan faydalanılamayacağı endişesini yaratmıştır. Köylüler gizlice kazıkları sökerek yerlerini değiştirmişlerdir. Dâhiliye Nezareti'nin durumdan haberdar edilmesi sonrasında kazıkları sökenlere telefon ve telgraf direklerini sökenlerle aynı cezanın verileceği bildirilmiştir.[157] Dâhiliye Nezareti'nin para cezası başta olmak üzere durumun devamı hususunda 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası verileceğini aktarması yaşanan olayları engellenmiştir.[158] Bütün bunlarla birlikte bölgeden gelen istekler doğrultusunda halkın mağdur edilmemesine de çalışılmıştır.[159] Mektep, I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru eşkıya saldırılarına da maruz kalmıştır. Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazılardan ormanlık alanlara saklanan eşkıyaların koyun ve kuzu çalarak bölgeyi taciz ettikleri[160] görülmekte. Hendek civarında gezen jandarma devriyeleri bu durumu

---

154 Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 528-529. (Kutluk'un bu eserinde resimlerin olduğu kısımlara sayfa numarası verilmediği için resmin bulunduğu yerin bir önceki ve bir sonraki sayfası belirtilmiştir.)

155 *"Ekmek fiyatı altı buçuk guruşa terfi etmekle beraber fırıncılarda üç beş günlük un kaldığı icra edildiği tahkikattan anlaşıldığı beyanıyla talebenin açlık sefaletine maruz kalmaması için icabının icra-i bu kere dahi Hendekte Orman Ameliyat Mektebi müdüriyetinden alınan telgrafname ile işar kılınmış olmağla işar-ı sabık-ı acizi vecihle iktiza-i halin biran evvel ifa ve keyfiyetin tarf-ı acizaneme izbarına müsaade buyrulması meyanında emr-ü ferman hazret-i men-lehül-emrindir."* BOA. DH.İ.UM.EK. (17 Recep 1334/20 Mayıs 1916).

156 BOA. DH.İ.UM.EK. 18/19, (6 Şevval 1334/5 Ağustos 1916).

157 *"Ahali-i mahalliye tarafından dokunulmamasına vabeste olub hilafında hareket edenler hakkında telefon ve telgraf direklerini yerinden kaldıranlar misilli takibat-ı kanuniye icrası lüzumunun İzmit Sancağı mutasarrıflığına emr-ü izbar buyrulması babında emr-ü ferman hazret-i men-lehül emrindir."* BOA. DH.EUM.2.Şb. 30/50, (2 Muharrem 1335/30 Ekim 1916).

158 Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 115.

159 *"Dâhiliye Nazırı Talat Paşa'dan Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Şeref Bey'e: Karyelerine beş dakika mesafede kain olup öteden beri kendilerinin intifana ve hayvanlarının riayetine mahsus bulunan ormanların etrafı karyelerinde müceddeden küşad olunan Orman Mektebi Müdüriyeti tarafından tahdid ve kendileri ile hayvanlarının ormanlara duhul men' ihtiyaçlarının kusur ve tazyik edildiğine dair Adapazarı kazasının Hendek nahiyesine merbut Müslimcedid karyesi ahalisi tarafından verilip kaza-i mezkur kaymakamlığınca icra olunan tahkikat havi olarak İzmit mutasarrıflığından irsal kılınmış olan istidanamelerin merbutatı leffen savb-ı devletlerine tesyar kılınmış ve tahkikat-ı vukûya nazaran mezkur ormanların tahdid olunmasından karye ahalisinin ve hayvanatının intifa'ına sekte iras edildiği anlaşılmış olmağla iktizasının ifa ve inbası siyakında tezekkür terkim kılındı efendim."* BOA. DH.İ.UM.EK. 30/81, (20 Mart 1333/20 Mart 1917).

160 BOA. DH.EUM.6.Şb. 38/19, (26 Zilkade 1336/2 Eylül 1918).

engellemeye çalışmıştır.[161] Amenajman heyeti de çalışmaları sırasında çeşitli saldırılara uğramıştır. Heyet başkanı Josef Pinsker tarafından Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne çekilen bir telgraf *"eşkıyanın heyette görevli bir Orman Ameliyat Mektebi öğrencisini sürükleyerek orman içerisine kaçırdığını ve elindeki aletleri gasp ettiğini, çalışmaların aksamaması için nahiye müdürü tarafından 10 kişilik müfreze görevlendirildiğini ve zorda olsa çalışmaların bundan sonra müfreze eşliğinde yapılmaya devam edeceğini"* edeceğini bildirmektedir.*[162]*

Ermenilerin, I. Dünya Savaşı sonrasında Hendek Orman Ameliyat Mektebi'nin kurulu olduğu bölgeye yeniden yerleşerek kiliselerini açmaya niyetlenmeleri okulun 1918'de Adapazarı'na taşınmasına neden olmuştur.[163] Burada geçici bir binaya yerleştirilen öğrenciler daha sonra İstanbul Beykoz civarında Arpacı Çiftliği binalarından birisine taşınmışlardır.[164] Hendek Orman Ameliyat Mektebi'nden 39 kişi mezun olmuştur.[165]

1917'de Süleyman Azmi Bey Adana'da Orman Ameliyat Mektebi kurulması için görevlendirilmiştir. Süleyman Azmi Bey mektebe en uygun yerin Islahiye Şeyhli'de önceleri Fransız ruhbanlara aitken Darüleytam'a dönüştürülen binanın olduğunu ifade etmiştir.[166] Ancak buradaki süreç Hendek'teki kadar rahat işlememiştir. Darüleytam Müdürü'nün Ticaret ve Ziraat Nezareti'ni suçlayıcı ifadeleri ile nezaretin bu ifadelere verdiği cevaplar süreci karmaşıklaştırmıştır. Ticaret ve Ziraat Nezareti Orman Müdüriyeti Umumiyesi'nden Maarif-i Umumiye Nezaret-i Celilesi'ne gönderilen yazıda etrafı ormanlarla çevrili olan Şeyhli'nin saha çalışmalarına uygun olduğu belirtilmiştir.[167] Darüleytam Müdüriyeti ise Şeyhli'de 150, Dörtyol'da 100, Ekbez'de 50 olmak üzere bölgede 300 öksüz öğrencinin ikamet ettiğini, bunların yerlerinden kaldırılmamaları gerektiğini savunmuştur.[168] Ayrıca müdürlük bölgedeki orman, bağ ve bahçelerin darüleytamlar için önemli olduğunu belirterek burada bir Orman Ameliyat Mektebinin açılmasının çocuklara zarar vereceğini vurgulamıştır.[169] Tüm bu çekinceler "Islahiye Orman Ameliyat Mektebi'nin" açılmasını engellememiştir. Mektebin amacı, bağlı olduğu merciler, yönetim ve organizasyonu, öğretim süreleri, okutulan derslerin çeşitleri, öğrencilerin okula alınması ve yetiştirilme tarzı, mezunlarına verilen unvan ile sonradan aldıkları görevler itibarı ile diğer orman ameliyat mekteplerine benzerdir.*[170]*

---

[161] BOA. DH.EUM.6.Şb. 38/19, (26 Zilkade 1336/2 Eylül 1918).

[162] Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 116.

[163] Orman Ameliyat Mektebi'nin Adapazarı'ndaki kısa süreli varlığını *"Zarardan başka hiçbir fayda temin etmeyen Adapazarı'nda kain Orman Ameliyat Mektebi"* ifadesi açıklamaktadır. Burada Orman Ameliyat Mektebi'nin bir senelik maaşı 513.096, bir senelik masrafı 702.293 ve toplamı da 1.215.389 olarak belirtilmiştir. Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 633: Adapazarı'ndan 16 kişi mezun olmuştur. BOA. DH.İ.UM. 3/1, (13 Rebiyülevvel 1338/2 Eylül 1918).

[164] Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 80. Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 121.

[165] Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 630-632. Kutluk'un mezunların isimlerini tek tek yazdığı liste haricinde Ali Kemal tarafından belirtilen mezun sayısı şu şekildedir: 1917'de 5, 1918'de 20, 1919'da 21, 1920'da 24 olmak üzere toplam 74 kişi belirtmiştir. Ancak Ali Kemal 1918'de mektebin Adapazarı'na taşınmasına rağmen buradaki mezunları ve Beykoz'daki mezunları da Hendek Orman Ameliyat Mektebi mezunları olarak tek çatıda toplamıştır. Bu nedenle Kutluk'un her okul için ayrı ayrı isimleriyle birlikte hazırlamış olduğu mezun listesi daha tutarlıdır. Ali Kemal, "Türkiyede Orman Ameliyat Mektebleri", *Orman ve Av,* 58 (1934), 18.

[166] Kılıç, *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* 78.

[167] BOA. MF.MKT. 1229/130, (17 Eylül 1333/17 Eylül 1917).

[168] BOA. MF.MKT. 1229/130, (6 Zilhicce 1335/23 Eylül 1917).

[169] *"Gözleri öksüze düşman kurşun veya süngüsüyle mertebe-i şehadete varan ana ve babalarının mini mini kalblerinde açdığı iltiyam ne pezir yaraların acılarını unutturmak yeislerini izale ile ilim ve fen sahasında terakki ve tekamüllerini temin etmek için bir pederden daha müttefik muamele yapılması lazım gelen bu biçare eytama reva görülen mezkûr tahriratta münderiç muamelatı vali beyefendinin nasıl tecavüz ettiği anlaşılmaz bir keyfiyettir…" "Muhtelif esbab ve emrazın kasıp kavurmakta olduğu nüfus memleketin bir de kendi elimizle mahvedilmesine artık memleketin tahammülü yoktur. Küşadına Vali beğ efendiden daha çok taraftar olduğumuz Orman Mektebinin ayrıca bir bina inşa veya huzzarından sonra açılması ve sokak ortalarında kalan eytam şehdanın tekrar yerlerine iadeleriyle bu babda vuku bulan zarar ve ziyan ve masarif-i zaruriyenin esasen pek dar olan bütçemizin adem-i müsaadesine binaen vilayet tarafından tazmini hususunun vilayet-i müşarünileyhe emir buyurulmak üzere Ticaret ve Ziraat Nezaret-i celilesine işarına müsaade buyurulmak babında emr-ü ferman hazret-i men-lehül emrindir."* BOA. MF.MKT. 1229/130, (19 Teşrinievvel 1333/19 Ekim 1917).

[170] Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 125.

Resim 7: Hendek ormanları amenajman heyeti: Oturan Hermann Veith, sağdan itibaren ayaktakiler: Pinsker, Kraibich, Gaigg, Micklitz, Stumpfohl.[171]

Islahiye Orman Ameliyat Mektebi öğrencileri, Mondros Mütarekesi sonrasında önce Adana'ya getirilerek buradaki ziraat mektebi binasına yerleştirilmiş daha sonra da İstanbul'daki "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'ne" nakledilerek kapatılmıştır.[172] Islahiye Orman Ameliyat Mektebi'nden 1919'da 8 kişi mezun olmuştur.[173]

Adapazarı[174] ve İslahiye'deki ameliyat mekteplerinin kapatılması üzerine buradaki öğrenciler Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'ne nakledilmiştir. Beykoz Orman Ameliyat Mektebi, Beykoz'un ünlü mesirelerinden ve şehre 500 metre kadar uzaklıkta Kaymak Donduran suyunun bulunduğu yerdeydi. Buraya Arpacı Çiftliği ya da Mustafa Bey Çiftliği deniliyordu. Binalar tamir edildikten sonra çiftlikte eğitime başlanmıştır. Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'ne alımlar da Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Okulun öğretim süresi iki yıldı. [175]

Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'nde[176] de dersler teorik ve pratik olmak üzere iki aşamalı yürütülmüştür. Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'nin Orman Mekteb-i Alisi'ne yakın olması öğretim açısından faydalı olmuştur. Ayrıca mektebin kurulduğu bölge uygulamalı eğitime elverişliydi.[177] Mektebin birinci yılında "silvikültür, geometri, aritmetik, botanik, resim, maden kimyası, resmi yazı, fizik, sağlık bilgisi, avcılık balıkçılık ve böcekler, jeoloji ve Almanca" dersleri okutulurken ikinci yılında "topoğrafya, resmi muamele, botanik-II, resim-II, fizik-II,

[171] Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 532-533.
[172] Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 125.
[173] Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 632,633. Ali Kemal yine bu noktada da 1917-1919 yılları arasında mektebe 51 öğrencinin kabul edildiği ve bu öğrencilerden 5 tanesinin 1917 yılında mezun olduğunu belirtmiştir. Ali Kemal, "Türkiye'de Orman Ameliyat Mektebleri", *Orman ve Av,* 58 (1934), 18.
[174] 1919'da Adapazarı'nda 16 öğrenci mezun olmuştur. Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 633.
[175] Kerim Yund, "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi", *Orman ve Av,* 5 (1961), 22,23.
[176] Mektebin idari yapısı şu şekildeydi: Okul Müdürü: Neşet Bey (Derse girer), Müdür Muavini: Koca Mazhar (Derse girer), Dahiliye Memuru: Rahmi Bey, Mubassır: Hasan Efendi, Hekim: Mazhar Paşa ayrıca 1 tane imam, 1 tane muhasebeci, 1 tane ayniyat memuru. Mektebin öğretmenleri ise şu şekildedir: Mustafa Remzi (Göktürk), Mahmut Mazhar (Diker), Ahmet Mithat (Dördüncü), Halkalı Ziraat Mektebi'nden Hamdi Bey, Halkalı Ziraat Mektebi'nden Cevdet Bey. Ayrıca aşçı, sofracı vb. çeşitli görevlerde bulunan müstahdem kadrosunda 13 kişi. Yund, "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi", 23.
[177] Yund, "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi", 23.

ağaçların tavsifi, inşaat, cebir ve trigonometri, mineraloji, organik kimya, teknoloji ve ormancılık" dersleri okutulmuştur.[178]

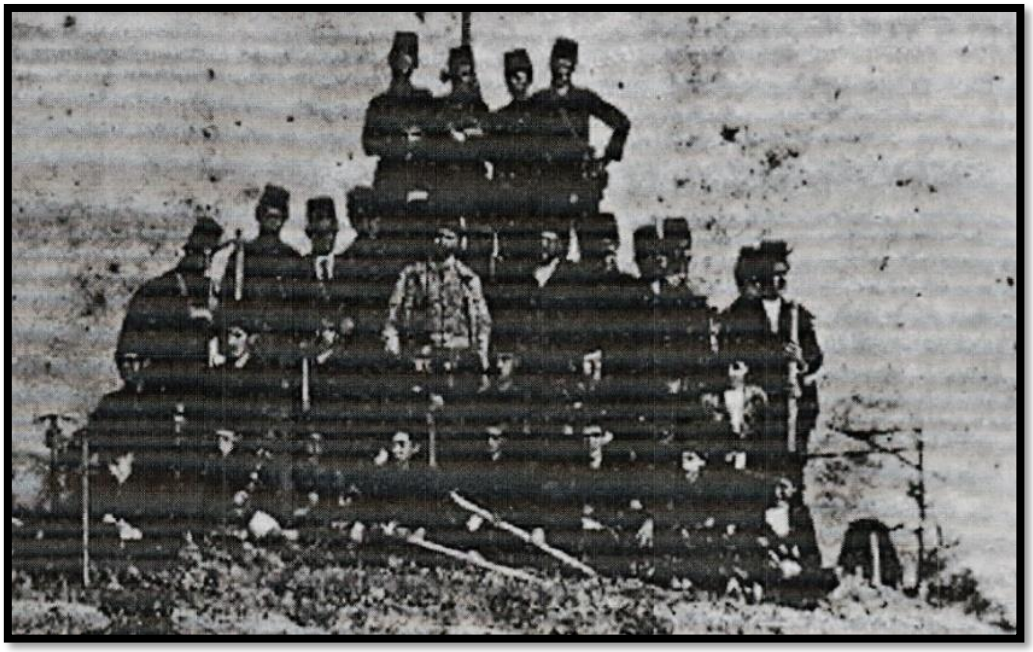

Resim 8: Orman Umum Müdürü Tevfik Bey, Hendek Orman Ameliyat Mektebi Müdürü Neşet Bey ve amenajman mühendislerinden Avusturyalı Stumpfohl 1915 yılında Hendek Orman Ameliyat Mektebi öğrencileriyle.[179]

Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'nden mezun olanlar "Orman Ameliyat Memuru" diploması almışlardır. Mezuniyet sonrası 500 kuruş maaşla tayinleri yapılmıştır. Bu mektebi bitirenler Orman Mekteb-i Alisi'ne de girebiliyorlardı. Beykoz Orman Ameliyat Mektebi 1920'de 24 mezun vermiştir.[180] Bu mezunlardan 15'i Orman Mekteb-i Alisi'ne girmiş, 9 tanesi de orman teşkilatında memur olarak kalmıştır. Bu memurlara daha sonra "Orman Mühendis Muavini" unvanı verilmiştir.[181] Mütareke yıllarının getirmiş olduğu mali sıkıntılar, ormanlık bölgelerdeki çeteler ve yangınlar 1920'de mektebin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır.[182]

---

178 Eraslan, *Türkiye'de Ormancılık Öğretim,* 125,126.

179 Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 630-631.

180 Kutluk'un verdiği bilgilere göre ameliyat mekteplerinden mezun olanların isimleri şu şekildedir: Hendek Orman Ameliyat Mektebi mezunları (39 kişi): Abdülfettah Zeki, Ahmet Cemal (Kuttan), Ahmet Cevdet, Ahmet Münif (Çelebi), Ahmet Süreyya, Ahmet Şükrü (Ölçer), Ali Fuat (Evren), Ali Kemalettin, Ali Mümtaz, Ali Rıza, Ali Sadettin, Arslan Nuri, Bahaettin, Bekir, Fehmi (Sezen), Halil (Evrengül), Hasan Behçet, Hasan Fehmi (Özensin), Hikmet, Hüseyin Cemil, Kemalettin (Yasa), M. Cemalettin, Mahmut Avni, Mehmet Abdullah, Mehmet Bahaettin, Mehmet Fehmi, Mehmet Feyzullah, Mehmet Halit, Mehmet Hilmi (Giray), Mehmet Lütfi, Mehmet Nevzat (Akgüngör), Mehmet Sakip, Mehmet Vahit, Mehmet Zihni, Osman Nuri (Tergan), Ömer Remzi (Acıman), Raşit (Karalp), Recep Hıfzı (Arat), Şevket (Taşkan). Islahiye Orman Ameliyat Mektebi mezunları (8 kişi): Behzat (Güler), Ekrem, İsmail Hakkı, Mehmet Rıdvan (Karaduman), Muzaffer, Necip, Osman, Sadi. Adapazarı Orman Ameliyat Mektebi mezunları (16 kişi): Ahmet Memduh (Tuna), Emin (İlban), Halit Suphi (Başat), Hasan Aziz (Elgin), Hüseyin Lütfi (Şaylan), Hüseyin Rahmi, İsmail Kemalettin (Yasa), Mehmet Avni, Mehmet Cemalettin, Mehmet İhsan (Belevi), Mehmet Nafi (Tunçer), Mehmet Nihat (Demirtaş), Mehmet Ziya (Yarasa), Necmettin (Türkmen), Osman Necip, Ziyaettin (Uğur). Beykoz Orman Ameliyat Mektebi mezunları (24 kişi): A.Salahattin, Ahmet (Berker), Ahmet Macit (Ermen), Ahmet Reşit (Altuğ), Ali Kemal (Yiğitoğlu), Ali Vefaettin (Argun), Asaf (Irmak), Cevat (Alevcan), Halilürrahman (Ercan), Hasan Feridun, Hilmi, Hüseyin Avni (Kurtoğlu), Hüseyin, Hüseyin, İbrahim Reşat (Keremoğlu), Mehmet Fahri (Temuçin), Mehmet Sait, Mehmet Talat (Çamsun), Muharrem Rıza (Berkan), Mustafa Azmi (Demir), Nazım (Batur), Osman Fikri (Kozak), Recep, Selim (Erim). Kutluk'un verdiği bilgilerde Kemalettin (Yasa)'nın Hendek Orman Ameliyat Mektebi'nden mezun olduğu belirtilmilmiş olup kendisi hakkında Orman Tahsisat Komisyonu Orman Azası, Yüsek Mühendis bilgisi verilmiştir. Ancak Adapazarı Orman Ameliyat Mektebi mezunları arasında İsmail Kemalettin (Yasa) ismi tekrar edilmiş olup yine bu kişi hakkında Orman Tahsisat Komisyonu Ormancı Aza ve Mühendis bilgisi verilmiştir. Aslında verilen bilgiler aynı kişeye işaret etmektedir. Kutluk, *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, 630-634.

181 Yund, "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi", 23.

182 Beykoz Orman Ameliyat Mektebi'nin kapatılmasıyla mektep idare, memur ve hizmetli kadrosunun sıkıntı yaşamaması için mektep müdürü Neşet Bey tarafından Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne girişimde bulunulmuştur. BOA. BEO. 4717/35353725, (8 Zilhicce 1340/2 Ağustos 1922).

Sonuç

Antroposentrik bakış açısından biosentrik ve ekosentrik bakış açılarına yönelen çevresel tartışmalar, insanın çevre ile kurduğu bağı farklılaştırmaktadır. Çevrenin geçmişine yönelik popüler ve akademik çalışmalar ülkemizde belirgin ancak yetersiz bir ivmeye sahiptir. Açıkçası çevresel sorunlar arttıkça daha da somutlaşacak olan bu ivme farklı tonda pek çok tartışmaya muktedirdir. Ormanlar ise çevre ve çevresel tarihin başat konularından bir tanesidir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ormancılık eğitiminin gelişimine odaklanan bu makale, devlet nezdinde ormana bakışta yaşanan biosentrik kırılmaların ilk örneklerini açığa çıkartmıştır. Ekonomik kaygılar, bürokratik kırılmalar, yeni okullar, basım-yayım faaliyetleri ve geniş çaplı tartışmalar vatanseverlik ve milliyetçilikten güç alan kolektif izdüşümleri güçlendirmiştir. Açıkçası ekonomik sürekliliğin ormanların korunması ve arttırılmasıyla daha da yoğunlaşacağına inanan pragmatik kaygılar yeni fikirlere yön vermiştir. Kolektif bilinçlenmeyle desteklenen bu yeni fikirlerin geniş bir katılıma sahip olduğu düşünülmemelidir. Lojistik modernleşmenin yarattığı pragmatik öncelikler ister istemez yüzeysel dönüşümlere öncelik tanımıştır.

1870'te Orman Nizamnamesi'nin kabul edilmesiyle başlayan dönüşüm ormancılık eğitimini gündeme getirmiştir. Louis Tassy, Alexandre Stheme, Charles Simon gibi yabancı uzmanların katkılarıyla açılan okulların sonraki yıllardaki etkileri rahatlıkla izlenebilmektedir. 1857 ile 1923 yılları arasında yüksek orman eğitiminin gelişiminde yaşanan karmaşaysa ekonomik kaygılara verilen önceliği belirginleştirmekte. 1857-1879 yılları arasında belli aralıklarla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden Orman Mektebi, 1880-1892 yılları arasında Orman ve Maden Mektebi adını almıştır. 1896-1903 yılları arasında Halkalı Ziraat Mekteb-i Alisine bağlanan okulun varlığı tamamen ortadan kalkmıştır. 1903-1911 yılları arasında Halkalı Ziraat Mektebi'nin Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mekteb-i Alisi adını alması kısmen de olsa orman meselesine dönüşe işaret etmiştir. Meşrutiyet'in yeniden ilanıyla beraber belirginleşen ortam ise ormancılık eğitimini bağımsızlaştırma çabalarını hızlandırmıştır. 1908-1918 yılları arasında ormanların faydalarına, orman tahribatlarına, orman-ekonomi ilişkisine ve ormanların korunmasının gerekliliğine odaklanan bir düşünsel atmosfer orman ve ormancılığa dair artan yayınlar ve tartışmalarda izlenebilmektedir. Özellikle zabıt cerideleri ile dönem dergilerinde irdelenen orman merkezli konulardan bir tanesi ormancılık eğitimidir. 1911'de Orman Mekteb-i Alisi'nin açılarak ormancılık eğitiminin yeniden özgünleştirilmesi önemli bir adımdır. Bu arada uygulamalı-pratik eğitimin gerekliliğinin yer yer gündeme taşınması ormancılık eğitimini desteklemeye yönelik yeni adımların belirginleştiğini göstermiştir. Zabıt cerideleri incelendiğinde teorik eğitimin yeterliliğine yönelik artan eleştirel tavır uygulamalı-pratik eğitimin önemiyle bütünleşmiştir. Bu düzlemde Orman Ameliyat Mektebi açılmadan önce bir uygulamalı, mesleki eğitim tartışmasının yaşandığı söylenebilir. Ağaç bayramları ise teoriyi toplumsallaştırarak eğitimin alt kademelerine halk-devlet birlikteliğini yaymayı amaçlamıştır.

1911 sonrasında belirginleşen tartışmalar 1913'te Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi'nin yayımlanmasıyla sonuçlanmıştır. 1915'te Hendek Orman Ameliyat Mektebi'nin açılmasıyla başlayan süreç, savaş koşullarının sancılarını hissetmiştir. 1917'de açılan Islahiye Orman Ameliyat Mektebi için de benzer bir durum söz konusudur. 1919'da ise kapatılan her iki mektebin öğrencilerinin katılımıyla Beykoz Orman Ameliyat Mektebi faaliyetlerine başlamıştır. Bu kısa süreli, sıkıntılı eğitim-öğretim faaliyetlerine rağmen Orman Ameliyat Mektepleri nitelikli bir eleman birikimi yaratmıştır. Buradan da anlaşılabileceği üzere Orman Ameliyat Mektepleri 1850'lerden itibaren başlayan orman tartışmalarının sonuca bağlanmış üst kategorilerinden birisidir. Osmanlı son döneminde açılan mesleki-teknik eğitim kurumlarının uygulamaya dayalı boyutlarından bir tanesinin özgünleştirilmesi teorik eğitimin yanında eğitimi pratikleştirme çabasının belli bir sonucudur. Ekonomik ilişkiler bağlamında da olsa Osmanlı bürokratik-toplumsal yapısında ormanın önemsenmeye başlaması, ormanları korumaya yönelik nizamnameler çıkartılması, okullar açılması, süreli yayınlarda tartışmalar gerçekleştirilmesi, kolektif adımlar atılması ameliyat mektepleri bağlamında çevreye ve ormana bakışta yaşanan dönüşümün boyutlarını somutlaştırmaktadır.

Çevresel sorunların günden güne artan etkilerinin geçmişini analiz etmek ileriye yönelik yeni deneyimlere kapı aralayabilir. Osmanlı Devleti'nde ormanların ve ormancılık eğitiminin önemsenmesi ekonomik kaygılar nedeniyle de olsa ormanların korunmasını gündeme taşımıştır. Bürokratik yapının ihtiyaç duyduğu nitelikli insan potansiyeli eğitimin artan çeşitlenmesi sayesinde hemen hemen her alanda belirgin bir uzman kadrosunu açığa çıkartmıştır. Bu kadronun yeterliliği ya da yetersizliğinden ziyade ortaya çıkması bile başlı başına bir adımdır. Uygulamalı ormancılık eğitimine yönelik adımlar atılması Cumhuriyet'e miras kalan birikimi de yönlendirmiştir. Bu birikimin ekonomik, sosyolojik ve kültürel karakterini farklı araştırma konularıyla analiz etmek bugünkü

orman politikalarına yön verebilir. Açıkçası çevre bilincini aşılayacak kurum ve faaliyetlerin arttırılması bir bilinç aktarımı sağlayarak geçmişin sürdürülebilir doğa anlayışlarının tanınmasına yardımcı olabilir.

Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate	Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. / The authors contributed equally to this study.
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The authors have no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi

Telif Eserler

"Orman Mektebi Âlisi Mecmuası", 1, (1 Ağustos 1333/1 Ağustos 1917).

A. Ferid. "Ağaçları Sevelim", *Yeni Fikir*, 4 (15 Mart 1327/28 Mart 1911): 104-109.

A. Ferid. "Ormancılık", *Yeni Fikir*, 5 (15 Nisan 1328/28 Nisan 1912): 133-136.

Ahmet Tevfik. "Ormanlar İçin", *Yeni Mektep*, 5 (Eylül 1327/Ekim 1911): 139-140.

Akalın, Mehmet, *Çevre Etiği-Çevreye Felsefi Yönelimler*, İstanbul: İksad Yayınları, 2019.

Akyıldız, Ali. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform,* İstanbul: Eren Yayıncılık, 1993.

Alabaş, Ramazan, "Environmental Topics and Environmental Ethics in Primary School Humanities and Social Sciences Education During the Late Ottoman Period (1913-1918)", *International Electronic Journal of Environmental Education*, 9/2 2019: 120-141.

Ali Kemal. "Türkiye'de Orman Ameliyat Mektepleri", *Orman ve Av,* 57 (1934): 6-9.

Ali Kemal. "Türkiye'de Orman Ameliyat Mektepleri", *Orman ve Av,* 58 (1934): 17-19.

Arıkan, Rauf. *Araştırma Yöntem ve Teknikleri,* Ankara: Nobel Yayınları, 2013.

Atam, Şenay, Ümmügülsüm Candeğer. "Osmanlı Devleti'nde Kız Islahhanesi ve Kız Sanayi Mektepleri" *Türklerde Kadın,* Ed. Alpaslan Demir, Tuba Tombuloğlu, Oğuz Polatel, Konya: Kömen Yayınları, 2020.

Aydın, Selvinaz, Ülkü Özdemir. *Geçmişten Günümüze Fotoğraflarla Mesleki ve Teknik Eğitim*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2019.

Batmaz, Eftal Şükrü, Bekir Koç, İsmail Çetinkaya*. Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler*, Cilt I, Ankara: Orman Bakanlığı Yayınları, 1999.

Baylı, Gülnaz Gezer. *Türkiye'de İstihdam Edilen Fransız Uzmanlar ve Türk Modernleşmesine Katkıları,* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2014.

Berg, Bruce L., Howard Lune, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Çev. Hasan Aydın, Konya: Eğitim Yayınevi, 2015.

Birben, Üstüner. "Cibâl-i Mübâha", *II. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi*, 19-21 Şubat 2009: 395-404.

Birden, "Çevre Etiğinde Bireyin Ahlaki Sorumluluğuna Kısa Bir Bakış", *Türkiye Bioetik Dergisi*, 3/1 (2016): 4-14.

Bozkurt, Nejat. *20. Yüzyıl Düşünce Akımlar: Yorumlar ve Eleştiriler*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004.

Cevizliler, Erkan. "Erzurum Polis Mektebi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 44 (2010): 227-246.

Çağır, Mine, İbrahim Caner Türk. "1869 Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri", *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, 4/11 (2017): 62-75.

Çeçen, Kazım. "Hendese-i Mülkiyye Mektebi", İstanbul: *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 17 (1998): 208-209.

Çeşme, Volkan. *Halkalı Ziraat Mektebi,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.

Diker, Mazhar. *Türkiye'de Ormancılık Dün-Bugün-Yarın,* Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1947.

Dursun, Selçuk. *Forest and the State: History of Forestry and Forest Administration in the Ottoman Empire*, Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Düstur, "Orman Ameliyat Mektepleri Nizamnamesi", Tertip.2, Cilt.5, 8 Mayıs 1329/ 15 Mayıs 1913, 410-414.

Elçin, Gökhan. "Türkiye'de İlk Orman Okulun Kurucusu Louis Tassy, Hayatı ve Eserleri", *Orman Fakültesi Dergisi,* 16/2 (1966): 131-135.

Eraslan, İsmail. *Türkiye'de Ormancılık Öğretim ve Eğitim Kurumlarının Tarihsel Gelişimi,* İstanbul: Ormancılık Eğitim ve Kültür Vakfı, 1989.

Erdoğan, Ayşenur. *Hamidiye Ticaret Mektebi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Ergin, Osman. *Türk Maarif Tarihi*, C. 3-4, İstanbul: Eser Matbaası, 1977.

Ergin, Osman. *İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısıyla Türkiye Maarif Tarihi*, Cilt 1–2, İstanbul: Eser Kültür, 1977.

Ergün, Mustafa. *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri,* Ankara: Ocak Yayınları, 1996.

Fındley, Carter Vaughn. "Sir James William Redhouse", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İSAM, 14 (2007): 523.

Gümüş, Cantürk. "Osmanlıdan Günümüze Ormancılık Politikalarının Ormancılık Örgütlenmesi Üzerine Etkileri ve Güncel Sorunlar", *II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu,* 22-24 Ekim 2014: 477-489.

Gümüş, Cantürk. *Türk Orman Devrimi,* Ankara: Türkiye Ormancılar Derneği, 2018.

Gümüşçü, Osman, Sevil Top Yılmaz. *Çevre Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021.

Haytoğlu, Ercan, Göktaş Serdar. "Türkçülük ve Köycülük: Türk Düşünce Hayatının Yansımaları (1911-1918)", *Türk Tefekkür Dünyası Bilgi Şöleni*, C.2, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları, 2012: 458-475.

Işık, Ramazan. "Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 9/2 (2004): 89-106.

İlkmen, Şeref Nuri. "Ormancılık Sahasındaki Tedris Müessesemizin Yüzüncü Yıl Karşısında Taşıdığı Mana ve Değer", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* Seri: B, VII/I (1957): 1-21.

İmzasız. "Ormanlar", *Işık*, 2 (1326): 31-33.

Kadıoğlu, Sevtap. "Osmanlı Döneminde Türkiye'de Ziraat Okulları Üzerine Notlar ve "Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnâmesi", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 8 (2005): 239-257.

Karacakaya, Recep. "Tabiat", *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir,* İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi-T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2. Baskı, 2019: 79-110.

Keskin, Özkan. "Osmanlı Ormancılığı'nın Gelişiminde Fransız Uzmanların Rolü", *Tarih Dergisi,* 44 (2006): 123-142.

Keskin, Özkan. *Orman ve Ma'âdin Nezâreti'nin Kuruluş ve Faaliyetleri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Kılıç, Erhan. *Osmanlı Ormancılığının Zor Yılları,* Ankara: OGEMVAK, 2020.

Kılıç, Erhan., Kenan Ok. "Memâlik-i Mahrûsede Olan Ormanların Tanzim ve Tesviyesine Dair Lâyiha-i Mütercemedir İsimli 1840 Tarihli Belgenin Türkiye Ormancılığındaki Rolü", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları,* 22 (2016): 5-34.

Koç, Bekir. *Osmanlı Modernleşmesi ve Mithat Paşa*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

Koç, Bekir. "1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 24/37 (2005): 231-257.

Koç, Bekir. "Osmanlı Devleti'nde Orman ve Korular Tasarruf Yöntemleri ve İdarelerine İlişkin Bir Araştırma", *OTAM*, 10 (1999): 139-158.

Koçer, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul: MEB, 1991.

Köksal, Merve. "Batılılaşma Dönemi Osmanlı Eğitim Kurumlarında Resim Dersleri ve Sanayi-i Nefise Mektebi Örneği", *6. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi,12-13 Aralık 2019: 1053-1061.

Köprülü, Bülent. "11 Şevval 1286 Tarihli Orman Nizamnamesinin Getirdiği Yenilikler, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 16/1-2 (1950): 237-271.

Kuneralp, Sinan. *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922) Prosopografik Rehber,* İstanbul: İsis Press, 1999.

Kutluk, H. Nadir. "Ahmet Şükrü Bey ve Zamanı", *Orman ve Av,* 2 (1942): 3-43

Kutluk, Halil. "Türkiye Ormancılığında Öğretimin Seyri, Öğretimle İlgili Bazı Mevzuat ve Teşkilat", *Orman Genel Müdürlüğü Teknik Haberler Bülteni,* 9/33 (1970): 142-171.

Kutluk, Halil. *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 1202-1341 (1787-1925),* Cilt 2, Ankara: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, 1967.

Kutluk, Halil. *Türkiye Ormancılığı ile İlgili Tarihi Vesikalar 893-1330 (1487-1923)*, Cilt I, İstanbul: Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, 1948.

Makzume, Erol. *Sultan II. Abdülhamid'in Hizmetinde Selim Melhame Paşa ve Ailesi,* İstanbul: MD Basımevi, 2019.

Orman Mektebi Programı. Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti Orman Müdüriyet-i Umumiyesi, Sırat-ı Müstakim Matbaası, İBB Atatürk Kitaplığı, Tarih Yok.

Orman ve Maâdin ve Zirâat ve Baytar Mecmuası. Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezareti, 2. Sene, Aded: 8-9, 31 Temmuz 1327, Sıraat-ı Müstakim Matbaası, 1329.

Önsoy, Rıfat. *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1988.

Özbek, Nadir. "II. Abdülhamit ve Kimsesiz Çocuklar: Darülhayr-i Ali", *Tarih ve Toplum*, 182 (Şubat 1999): 75-84.

Özcan, Abdülkadir. "Istabl", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İSAM, 19 (1999): 203-206.

Özdönmez, Metin, Abdi Ekizoğlu. "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemleri Ormancılığında Katkıları Olan Yabancı Uzmanlar", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* 43/3-4 (1993): 57-68.

Özdönmez, Metin, Abdi Ekizoğlu. "Türkiye'de Ormancılık Yüksek Öğretiminin Başlangıcından Bu Yana Mezunlara Verilen Unvanlar ve Diplomalar", *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi,* Seri: B, 46/1-2-3-4 (1993): 45-64.

Öztürk, Nazif. "Evkâf-ı Hümayun Nezaretinin Kuruluş Tarihi ve Nazırların Hal Tercümeleri IV", *Vakıflar Dergisi,* 18 (1984): 43-54.

Polat, Hatice. *Mülkiye Baytar Mektebi (1894-1922)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013.

Ponting, Clive. *Dünyanın Yeşil Tarihi: Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü,* Çev. Ayşe Başcı, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, 2008.

Sami. "Ormanlarımız", *İstişare,* 5, (4 Teşrin-i evvel 1324): 222-225.

Saylan, Kemal. "Osmanlı'da Mesleki Teknik Eğitim Kurumları: Kondüktör Mektebi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/18, (2016): 150-165.

Şahin, Kamil, Salih Toprak. "Türk Kültüründe Ağaç'ın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***,** 9/43 (2016): 1309-1316.

Şendil, Abdurrahman Fatih. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Orman Fakültesi,* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Şişman, Ayşin. "Osmanlı Devleti'nde Batılı Anlamda Mesleki ve Teknik Eğitimin Doğuşu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1/1 (2008): 27-43.

Tural, Erkan. "Osmanlı Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezâreti'nde Bürokratik Reform (1908-1914)", *Tarih Dergisi,* 48 (2008): 85-115.

Yeni Fikir. "Ağaç Bayramları Hakkında", *Yeni Fikir*, 9 (Mart 1329/Nisan 1913): 274-281.

Yıldırım, Kürşat. "Eski Türk Tarihinin Mekânı Üzerine 3/ Orman" *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, 354 (2016): 44-49.

Yinilmez Akagündüz, Seval, "Osmanlı Devleti'nde Okutulan İlk Fizik Ders Kitabı: Usûl-ü Hikmet-i Tabiiye (Doğa Felsefesine Giriş)", *Türk Eğitim Tarihi Dergisi (TUHED)*, 2/2, (2013): 58-77.

Yörük, Doğan. "Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Çevre Anlayışının Gelişmesinde Vakıflar ve Dernekler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 40 (2016): 361-372.

Yund, Kerim. "Beykoz Orman Ameliyat Mektebi", *Orman ve Av,* 5 (1961): 22-23.

Yund, Kerim. *Türkiye Orman Umum Müdürleri Albümü,* İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası, 1959.

Yusuf Behçet. "Ormanlarımızı Sevelim", *Tedrisat Mecmuası*, 6/4 (7 Haziran 1332): 304-309.